

ARBETSRAPPORT NR 4 INOM GAVRA-ROJEKTET

Despina Tsonkala

Generationsskiften. Grekisk migration från landsbygd till storstad och dess följder för andra generationen. (2005)

GENERATIONSSKIFTEN

Grekisk migration från landsbygd till storstad och dess följder för andra generationen

Despina Tsoukala

C-uppsats i sociologi
Växjö Universitet
Våren 2005

Abstract

Uppsatsens syfte utgörs av att titta på de formande villkoren mellan två generationer av föräldrar respektive deras barn. Avsikten är att genom beskrivningen av de mekanismer och processer som varit formgivande för respektive generation komma fram till de förhållande som bestämmer deras sociala position. Detta kommer i huvudsak att göras genom att följa upp båda generationers yrkesrörlighet och utbildningsmönster. De vidare ekonomiska och historiskt kontextuella förhållanden kommer att beskrivas för att senare preciseras med hjälp av Bourdieus ekonomiska och sociokulturella kapitalbegrepp i förhållande till de två generationerna.

Undersökningens målgrupp utgörs av en intern migrationsgrupp från en makedonsk by i Norra Grekland vars premisser bestäms av deras fattigdom och politiska exkludering. I sin strävan att överleva drar de nytta utav de ekonomiska och strukturella förhållanden som råder i samhället en given historisk tidpunkt och försöker kompensera deras politiska exkludering genom tät sammansvetsade familj- och släkt nätverk. Genom att utnyttja marknadens behov av tekniskt utbildade personer med avseende både till arbetsmarknaden och utbildningssystemet samt den låga tröskel i termer av startkapital blir majoriteten av föräldrarna privata företagare.

Hur ser barnens livslinjer ut och i vilken mån är de påverkade av deras föräldrars förhållanden och förutsättningar? Finns det strukturella förhållanden som gör att föräldrarnas premisser är avgörande även för deras barn och hur skiljer sig deras olika strategier? I vilken mån är barnens trajektorier enkla fall av reproduktion av föräldragenerationen och till vilken grad differentieras andra generationens premisser och livslinjer?

DISPOSITION

1. INLEDNING OCH FRÅGESTÄLLNING

- 1.1 TIDIGARE FORSKNING
- 1.2 MATERIAL
- 1.3 METOD OCH TEORI
- 1.4 DISPOSITION

2. FÖRSTA GENERATIONENS LIVSVILLKOR: FÖRÄLDRARNA

- 2.1 ÖVERGRIPANDE MIGRATIONS-KONTEXT: HISTORISKA OCH SOCIOEKO-
NOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR
- 2.2 URBANISERING OCH STRUKTURELLA FÖRHÅLLANDEN
- 2.3 INTERN MIGRATION: MÄNNENS LIVSBANOR TAR FORM
  - 2.3.1 Från byn till storstaden
  - 2.3.2 Det privata företagandet: huvudalternativet
  - 2.3.3 Självständighetens livsform
  - 2.3.4 Männens kulturella kapital
- 2.4 KVINNORNAS LIVSBANOR
- 2.5 FÖRÄLDRARNAS SYMBOLISKA KAPITAL
- 2.6 FÖRÄLDRARNAS SOCIALA POSITION

3. ANDRA GENERATIONENS LIVSVILLKOR: BARNEN

- 3.1 UTBILDNINGSSYSTEMETS UTVECKLING OCH STRUKTUR
- 3.2 RELATIONEN MELLAN FÖRÄLDRARNAS SYMBOLISKA KAPITAL OCH
BARNENS TRAJEKTORIER
- 3.3 KONVERTINGS- OCH REPRODUKTIONSMEKANISMER

4. SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

5. LITTERATURFÖRTECKNING

6. APPENDIX

7. BILAGA

INLEDNING OCH FRÅGESTÄLLNING

I slutet av 1960-talet myntade Gustav Jonson begreppet det sociala arvet. Ungefär samtidigt introducerar Bourdieu det kulturella kapitalbegreppet. Det båda försöker beskriva är olika former av resurser, tillgångar som individen genom dess placering i den sociala världen har tillgång till samt hur dessa överförs mellan generationerna. Jonson förmedlar en mera statisk och svårföränderlig verklighet påvisad genom referensen till det biologiska arvet, medan Bourdieus kulturella kapitalbegrepp anför ett mera aktivt förhållningssätt som innebär att det kulturella kapitalet ej enbart ärvs utan förvärvas genom aktivt handlande. Underliggande mekanismer för båda är den processuella termen ”transmission” eller den beskrivande termen ”reproduktion”, vilka också ligger i centrum av denna uppsats. (Broady, 8)

Uppsatsens syfte är att titta på de formande livsvillkoren mellan två generationer som utgörs av föräldrar och deras barn. Vilka har varit de formande livsvillkoren för å ena sidan föräldrarna och å andra sidan deras barn? Hur skiljer sig deras livsvillkor ut och vilka olika resurser har förts över från den ena till den andra generationen? Vad har format deras respektive livsvillkor. Av detta följer med nödvändighet en undersökning av processuell och till viss del historisk natur som koncentrerar sig på de processer och mekanismer som varit av vikt i förhållande till de två generationernas trajektorier.

Undersökningens målgrupp utgörs av en intern migrationsgrupp från en makedonsk by i Norra Grekland. Under 1950-talet inom ramen för urbaniseringsprocessen, påbörjas en intern migration i riktning mot de stora städerna, främst Aten och Thessaloniki (Thessaloniki är Greklands näst största stad efter Aten). Migration och social mobilitet är två fenomen som är nära knutna till varandra. Ofta utgör migration resultatet av en strävan till blockerad social mobilitet. I det undersökta fallet har migrationen varit betingad av fattigdom och den sociala mobiliteten blockerats som en effekt av politisk exkludering. Dessa förhållanden av materiell, socio-kulturell och politisk bakgrund har varit formgivande för första generationens livsvillkor och yrkesbanor som i sin majoritet blir privata företagare. Andra generationens yrkeskarriärer och livscykel påvisar betydligt mera variation.

Avsikten är att undersöka utformningen av de interna migranternas och deras barn sociala position. Hur viktiga har migranternas sociokulturella och politiska bakgrund varit i utformandet av deras livsförlopp med speciell fokus till deras yrkeskarriärer? Hur pass avgörande har de interna förhållandena på den grekiska arbetsmarknaden och de socioekonomiska och politiska förhållandena i ett vidare perspektiv varit? Vilken roll har slutligen de individuella strategierna spelat? Det andra uttalade syftet utgörs av att följa upp den andra generationens, d.v.s. de interna migranternas barns utveckling i termer främst av deras utbildning och arbets-situation. Avsikten är att här kunna titta på graden av inverkan av föräldrarnas kulturella kapital i förhållande till barnens trajektorier i kombination med de interna strukturella förhållanden som råder i samhället. Att även barnen inkluderas i undersökningen ger tillgång till kontinuitet. Detta ger möjlighet att pröva både klasstrukturens reproduktion samt familjen och det sociokulturella arvets persistens från generation till generation. Stabiliserar effekterna av social exkludering eller ökar den sociala mobiliteten mellan generationerna?

Relationen mellan socialt ursprung och reproduktionen av den sociala hierarkin blir därmed central. En ofta given utgångspunkt i sådana undersökningar utgörs av det ömsesidiga beroendeförhållandet mellan klass och utbildningsnivå. Hur viktig är relationen mellan socialt ursprung och utbildning?

Uppsatsen är ett försök till kartläggning av yrkesrörligheten och yrkespositioneringen i den

sociala strukturen för de två generationerna genom att fokusera på dels föräldrarnas yrkestillhörighet och dels familjens socioekonomiska status. Perspektivet som används är av en relationell och processuell natur. Centralt i detta försök utgör begreppet reproduktion.

Analysen kommer att genomföras i tre parallella axlar:

- Position på arbetsmarknaden utefter utbildning
- Position på arbetsmarknaden utefter yrke, dominerande yrke eller slutposition
- Position i det sociala systemet utefter socioekonomisk status

Uppsatsen är av en mera explorativ natur där syftet är mera att problematisera och ställa frågor än presentera lösningar.

TIDIGARE FORSKNING

Bakgrunden till denna uppsats utgörs av den C-uppsats som Thomas Thomell skrev för Lunds Universitet 1970. Uppsatsen behandlade orsakerna som ledde till den omfattande migrationen under 1960- och 70-talen från norra Grekland till Sverige - ca. 0 % av befolkningen migrerade till utlandet och speciellt Sverige, resten ca. 20 % utgör byns interna migrationsgrupp som kommer behandlas i denna uppsats- samt de grekiska emigranternas bostadssituation och arbetsförhållanden i Lessebo där en stor del började arbeta och bo. Under senare år har ett nytt projekt "Vägarna från Gavra" initierats under ledning av Gunnar Olofsson, som avser att undersöka migrationens konsekvenser för den inre respektive yttre gruppen och med fokus på den första respektive andra generationen. Grundtanken i forskningsprojektet utgörs av det förhållande av homogenitet som karakteriserade den ursprungliga migrationsgruppen - innan den delades i en inre och yttre grupp- i fråga om socioekonomiska, kulturella och även politiska avseenden. Detta gör den till en utmärkt målgrupp för att skönja de mekanismer och processer som förklarar villkoren som de två olika grupperna och deras respektive barn kommit att anta. Undersökningens konkreta syfte formulerades därmed till att undersöka de sociala, ekonomiska och yrkesmässiga livsbanorna för de två migrationsgrupperna och deras barn.

Det är inom ramen för detta projekt som denna uppsats kommer att skrivas som ett led i att besvara dessa stora övergripande frågor och som en första bearbetning av det hittills insamlade materialet.

MATERIAL

Denna C-uppsats kommer att grunda sig på dels enkätdata (enkätintervjuer) och till viss mån livshistorieintervjuer. Under vårens och sommarens gång (2004) har jag som en del av ovan nämnda projekt utfört ett antal besöksintervjuer som ger värdefull information om de sociala och ekonomiska förhållandena av den inre immigrationsgruppen och deras barn. Insamlade data avser i huvudsak de interna migranternas yrkesrörlighet som kartläggs i detalj, biografiska data, födelseår och ort, skolgång samt även bostadsförhållanden, hälsofrågor och ett fåtal frågor avseende inkomst. Informationen vad gäller barnen avser företrädesvis utbildningsnivå och yrkeskarriär. Även makes/makas utbildning och arbete inkluderas.

Materialet som berör denna uppsats har avgränsats till att omfatta 27 gifta par av sammanlagt 95. Dessa intervjuer är till sin majoritet enkätintervjuer. Ett antal djup- och pilot intervjuer har även genomförts utöver dessa. Vid tillfällen där den ene parten är avliden har försök gjorts till att återskapa personens livslinje med hjälp av make/maka. 8 av 27 migranter utvandrade till utlandet under vissa år, främst till Sverige (en till Tyskland och en till Öststaterna) och stan-

nade där mellan 6 till 15 år. Denna grupp inkorporeras senare i den interna migrationsgruppen och deras yrkesval och livsbanor påvisar liknande strukturer med de interna migranterna och kommer därmed inte behandlas som en separat grupp.

För att bevara anonymiteten har alla namn vid intervjuer m.m. ersatts av nya. Detta avser även mindre städer dock ej huvudstaden Thessaloniki i egenskap av att vara Greklands näst största stad efter Aten.

METOD OCH TEORI

Utgångspunkten utgörs av kvalitativa, biografiska data som avser att skänka mera ljus åt den sociala mobilitetens process. Både Bertaux och Bourdieu betonar vikten av strukturer och samhällsförståelse i sin helhet, överskridande individnivån för att komma åt de gemensamma underliggande strukturerna. Fokus läggs på det sociokulturella planet, d.v.s. positioner och inte på de interpersonella relationerna, interaktionsnivån. Metoden för att närma sig de gemensamma strukturerna är att genomföra noga genomtänkta undersökningar på mikro och meso-nivån. Avsikten är att fånga de sociala förhållanden som formar människorna och vars produkter de utgör. I samband med detta blir det mycket viktigt att strategiskt välja ut de personer man vill intervjua så att de befinner sig inom ramen för den sociala kontext man vill undersöka. Därmed koncentrerar sig intervjuerna på de sociala förhållanden och mekanismer som formar den kategori som individerna tillhör, t.ex. interna migranter. Genom dessa kan man skönja de gemensamma drag som karakteriserar gruppen efter att en viss mätnatt uppnåtts, d.v.s. det tillfälle där intervjuerna leder till beskrivningen av samma processer och underliggande mekanismer. Intervjumetoden ställs därmed mot den dominerande surveymetoden som enbart inriktar sig på teorier som går att testa.

Både Bourdieu och Bertaux lägger stor vikt på familjens betydelse som genom socialiseringsprocessen står för mycket av de osynliga strukturer som styr samhället. Bourdieu menar att familjen ligger till grund för överföringen av de mest fundamentala strukturella processer och placerar denna inom ramen för det dolda strukturella våld som människor inkorporerar i deras vardag och som leder till reproduktion. Med reproduktion menar Bourdieu den medvetna eller omedvetna strävan att bevara eller öka sina nedärvda tillgångar och behålla eller förbättra sin motsvarande position inom klassförhållandena. (Broady, 19 cf; *La Distinction*, 1979, pp145) Bertaux betraktar familjen som motorn till social förändring. Familjen formar olika strategier beroende på de specifika historiska och kontextuella förhållanden som råder eftersom dessa förändras konstant och inte har en allmängiltig karaktär, - de speglar en specifik varje gång historisk verklighet.

Bertaux utvecklar vidare familjestrukturen som ett metodologiskt instrument. Han introducerar begreppet transmission som precis refererar till denna överföring av sociokulturellt kapital från generation till generation. Det överförda kapitalet är resultatet av systematiska interaktioner mellan människor och inte samspel mellan variabler. Värdefullt instrument inom detta tankesätt blir olika släkträd från alla möjliga håll, faderns, moderns, syskonens som kombineras och sammanställs till ett underliggande mönster. Genom livshistorieintervjuer vidare finns möjligheten att fördjupa sig på meso nivån för att närma sig och fastställa mera specifika orsakssamband förutom de övergripande sociostrukturella förhållandena.

I sin strävan att förena aktör/perception och struktur utvidgar Bourdieu det marxistiska begreppet exploatering med symboliskt våld, indikativt av maktens sociala dimension. Stor vikt läggs vid avsaknaden av social och kulturell makt i stället för enbart ekonomisk/politisk.

Bourdieu fäster stor vikt vid skolan som han menar har kommit att överta rollen som familjen traditionellt innehade, som identitetsformande institution. Han utvecklar begreppet habitus i betydelsen förkroppsligat kapital, i sin strävan att kombinera fler dimensioner än den ekonomiskt/materiella. Kapitalbegreppet indikerar olika resurser och tillgångar som uppstår och reproduceras inom ett socialt fält. Inom detta fält bestäms mängden och typen av kapital som var och en förfogar över. Kapitalet definieras därmed relationellt som ett socialt förhållande, en form av social energi. På detta sätt utvidgar Bourdieu det klassiska marxistiska kapitalbegreppet till att omfatta även socialt och kulturellt kapital. Inom ramen för det sociala kapitalet inkluderar Bourdieu de olika resurser som individen skaffar sig genom sina relationer med omgivningen såsom t.ex. inflytelserika relationer, omfattande släkt nätverk. Det sociala kapitalet är instrumentellt som den form av kapital som avgör möjligheterna att tillgodose, ”förränta” sig andra former av kapital. Med kulturellt kapital avses de nedärvda och förvärvade tillgångar som tillerkänns värde i den legitima, auktoriserade och dominerande kulturen, finkulturen. Bourdieu anser att det kulturella kapitalet konverteras till utbildningskapital som i sin tur konverteras till kapital inom arbetsmarknaden och yrkeslivet som t.ex. ekonomiskt kapital i form av lön samt även övriga sociala världen som ger tillgång till ”Kulturen”. Ojämligheten inför skolan är en aspekt av ojämlikheten inför Kulturen, menar han. Skolan betraktades utav Bourdieu som ett filter, en sorteringsapparat, en inkluderings- och exkluderings mekanism. Det är utifrån detta som utbildningssystemet blir ett mäktigt och viktigt jämlikhetsskapande instrument. (Broady, 9, 10)

Bourdieu tittar på samspelet mellan socialt och geografiskt ursprung. Han anser att de kulturella tillgångarna är rörliga och föränderliga. De bestäms inte enbart utav den familj man är född i utan även den fortsatta livslinjen och främst utbildningssystemet. Intressant i detta sammanhang blir den ursprungliga betydelsen av orden poor/poverty, pauvre/pauvreté, arm/Armut som tycks ha betytt föräldralös i avsaknad av föräldrar. (Patiniotis, N. 1987) Inom begreppet socialt ursprung inkluderas inte enbart faderns yrke och utbildning utan ett helt spektrum av sociala och kulturella bestämningar. Socialt ursprung visade sig ha den starkaste samvariationen i jämförelse med kön, ålder, geografisk ursprung, enligt studier Bourdieu gjorde med sina studenter. Det sociala fältet i Bourdieus mening fungerar som ett slags produktionsfält. (Broady, 12, 21) Bourdieu utgår från en kartläggning av intervjupersonernas socioekonomiska bakgrund, med få ord uttryckt klass habitus.

Jakobsens teori slutligen i likhet med Bourdieu lägger stor vikt vid strukturella aspekter som t.ex. genus och maktbegreppet. Betoningen ligger på människors livsformer som bör förstås som olika positioner i en struktur av sociala relationer inom den moderna västerländska världen. De mest betydelsefulla positionerna är de som sammanfattas i begreppen arbetsformer och kärleksformer. (Jakobsen, 52) Jakobsen förflyttar tonvikten från att enbart gälla den socioekonomiska sfären där de ekonomiska produktionsförhållandena och produktionsordningen ryms till att omfatta även familjen som en del i de olika arbetsformerna. I detta sammanhang blir en könsdimension och kärleksformen vid sidan av den redan etablerade arbetslivsformen, speciellt uttalad.

Målet för både Bourdieu och Bertaux är att uppnå förståelse genom att erhålla kunskap om specifika processer. Bourdieu menar att förklaring och förståelse är samma sak medan Bertaux anser att förklaring är omöjlig att uppnå eftersom det behövs universella lagar för att kunna tillföra förklaringskraft. Målsättning blir därmed att uppnå ”synthesis” d.v.s. En historisk överblick av en rad olika processer och samlad kunskap.

Undersökningen kombinerar alla tre nivåerna av mikro, makro och meso. Enkätdata kombi-

nerar ett mikro- och ett makroperspektiv där en parallell redogörelse av relationen mellan den enskilda individen och det omgivande samhället med dess rådande socioekonomiska och politiska förhållanden redogörs medan livshistorieintervjuerna är placerade främst på mesonivån bestående av den specifika situationskategorin av den inre migrationsgruppen och deras barn. Genom att titta på individernas livshistorier framträder även mera specifika orsaker till den interna migrationen. Fokus läggs på familjenheten som den grundläggande analysenheten och mera specifikt på hushållet eftersom den ekonomiska/produktionsenheten i agrara samhällen sammanfaller med familjestrukturen. Uppsatsen balanserar därmed mellan makro och mikro-nivån. En skör balansgång mellan den enskilda individen och de vidare samhälleliga och strukturella aspekterna.

Bertauxs metodologi utgör det centrala redskapet och den generella referensram genom vilken analysen av det empiriska materialet genomförs. Bourdieus olika kapitalformer och reproduktionskoncept hjälper till att strukturera upp materialet. Jakobsens livsformer blir operationella i klassificeringen av männens och speciellt kvinnornas livsformer.

Den grekiska kontexten slutligen under efterkrigstidens Grekland kommer att analyseras med hjälp av två grekiska sociologer, Filias och Tsoukalas.

DISPOSITION

Jag kommer att utgå ifrån en vidare historiskt/kontextuell migrationsbeskrivning angående de forande villkoren för den undersökta föräldragenerationen samt den interna migrationen som präglade Grekland och norra Grekland i synnerhet, sedan 1950-talet med avseende speciellt till den sociala och yrkesmässiga rörligheten.

Detta material kommer att kombineras och ställas i ljuset av mitt empiriska material, vilket jag senare kommer exemplifiera med livshistorier. En redogörelse av de manliga föräldrarnas livsvillkor kommer att följas av kvinnornas och avslutas med barnens. Föräldrarnas sociala kapital och sociala position kommer relateras till olika reproduktions- och konverteringsmekanismer i förhållande till barnen. En avslutande diskussion kommer att sammanfatta och problematisera resultaten.

2. FÖRSTA GENERATIONENS LIVSVILLKOR

2.1 MIGRATIONSKONTEXT: HISTORISKA OCH SOCIOEKONOMISKA FÖRUTSÄTTNINGAR

Första generationens livsvillkor formas i en av Greklands fattigaste geografiska regioner; Makedonien, som inkorporeras i den moderna grekiska staten i samband med Balkankrigen 1912-13, är mycket fattigt och består av många flyktinggrupper. 1922 äger ett omfattande befolkningsutbyte rum mellan Grekland och Turkiet vilket gör att det sociala landskapet förändras radikalt. 1,2 miljoner greker från mindre Asien och en halv miljon turkar förflyttas vilket ökar påfrestningarna för en redan underutvecklad region. Makedonien får en grekisk befolkningsmajoritet - innan folkomflyttningen bestod endast 42,6 % av Makedonien av greker. 1926 hade denna siffra stigit till 88,8 %. Gruppen är långt ifrån homogen. Den består av flera grupper med olika dialekter och regionala traditioner sinsemellan (Renée Hirschon, 2004, 147, 16).

Dessa omständigheter gör att Makedonien förblir ett av Greklands mest underutvecklade områden och i förlängningen den främsta s.k. migrationszonen. 1968 då migrationen till Västeuropa fortfarande befinner sig på sin kulmen är 33 % av migrationen till utlandet från Makedo-

nien. För Atenregionen är motsvarande siffra 22 %¹ (Papantoniou, Collaros, Moussourou, 1978, 6,8).

Inkomstskillnaderna beräknade per capita mellan de olika geografiska regionerna i Grekland styrker och illustrerar detta ytterligare. Med undantag för Epirus och Thrakien följer Makedonien som tredje i rad med lägst per capita inkomst, ca. 15 409 drachmer. Atenregionen har den högsta per capita inkomsten, ca. 27 049 drachmer. (Thomell)

TABELL 1. Inkomstskillnader beräknade per capita i inkomst mellan olika geografiska regioner i Grekland

Region	Per capita inkomst (drachmer)
Epirus	10993
Thrakien	11540
Makedonien	15409
Aten	27049

Föräldragenerationen som undersöks här är barn till flyktingar som kommer från Kaukasus som en effekt av den ryska revolutionen 1917 och bolsjevikernas makttagande. De flyr från sin by i Georgien mellan åren 1919-25 då byn grundas i grekisk mark. I Grekland utgör de en i raden av minoriteter som anländer till Makedonien där de får en minoritetsställning. Deras modersmål är turkiska och flertalet upplever stora svårigheter i inläringen av det grekiska språket som de i princip aldrig lär sig ordenligt. Deras barn (vilka alltså utgör den undersökta föräldragenerationen) lär sig det grekiska språket först i skolan som ett sorts officiellt språk avskilt från det privata som var det turkiska språket. Detta ger upphov till diskriminering och försämrade möjligheter (ett handikapp) för föräldrarna men även för deras barn (den undersökta föräldragenerationen).

Omfördelningen av jorden som sker 1922 innebär att de initialt 32 familjerna från Georgien får var sin jordlott varpå de blir tobaks odlare.² En period av utveckling och befolkningstillväxt följer (se tabell 2 nedan) i enlighet med den generella trenden i Balkan med en befolkningsexplosion som dock samtidigt innebär ytterligare fragmentering av småjordbruket och minskad produktion.

TABELL 2. Byns befolkningstillväxt

Årtal	1904	1913	1920	1928	1940	1951	1961	1971	1981	1991	2001
Invånare	190	187	166	110	262	213	228	44	30	94	111

1935 anpassas jordbrukets storlek till familjens storlek. Detta utgör endast en temporär lösning till den demografiska verkligheten som i kombination med jordbruksekonomin försörjningsproblem så småningom leder till intern och sedan extern migration.

¹ Detta styrker relationsförhållandet att migration leder till migration. Det är ett väldokumenterat faktum att migrationsfrekvensen är högre bland områden där migration förekommit tidigare.

² Renée Hirschon placerar omfördelningen av jordegendomar efter 1922 inom ramen för en medveten politisk plan att minska risken för kommunismens spridning - det s.k. Bolsjevikiska viruset - och formandet av en (petit bourgeoisie) små borgarklass som skulle understödja den liberala demokratin. Genom omfördelningen av jorden skapades en klass av små jordbruksägare som därmed förhindrade jordbrukarnas radikalisering som i det huvudsakligen agrara Grekland och med en icke existerande industriell arbetarklass var det enda potentiella hotet till demokratin. Omfördelningen av jorden var en typ av social revolution från ovan för att förhindra bland annat en revolution från massorna, menar Renée Hirschon (Renée Hirschon, 2004, 65, 147).

Till detta bidrar jordbruksekonomin kommersialisering i riktning mot marknadens behov som gör att byn blir beroende av det vidare kapitalistiska systemet. Naturhushållningen minskar med en parallell minskning av beroendet till jorden. Blicken riktas mot storstaden. Detta sammanfaller bl.a. med statens försök att industrialisera och modernisera landet som ett sätt att hantera överskottsarbetskraften.

Till dessa utvecklingstendenser måste tilläggas effekterna av den tyska ockupationen 1941 och efterföljande inbördeskrig 1944(47)-49 som ledde till en radikaliserad byn som antar en kommunistisk politisk orientering. 6 personer dör under andra världskriget och 27 under inbördeskriget vilket lämnar djupa sår och samtidigt leder till den allra första migrationsvågen till öststaterna. Från och med slutet av inbördeskriget utvecklades det grekiska politiska systemet i en atmosfär av intensiv anti kommunistisk hysteri och interventioner från västeuropeiska länder, speciellt USA och även dåvarande kungen. 1947 blir det kommunistiska partiet olagligt och åter igen 1968. En omfattande migrationsvåg äger rum till öststaterna. Förföljelsen av kommunisterna institutionaliseras, för erhållandet av en tjänst inom den offentliga sektorn, (statlig, kommunal) och inte sällan även den privata krävs lojalitetsintyg som intygar innehavarens nationella sinnelag. Dessa utfärdas av polisen som därmed avgör möjligheten till lönearbete inom dessa sektorer. Trots den repression som förekom samlade EDA, (kommunistpartiet) 28 % av rösterna i 1958 års val. Det var först 1964 med Georgios Papandreu regeringsstagande som förtrycket började släppa (Thomell, 1972/2002, 9 och Charalambis, Maratou-Alipranti and Hadjiyanni, 2004, 370-371).

Byns politiska orientering har präglat bybornas livslinjer på ett dramatiskt sätt som kommer visas framöver. Ingen av dessa interna migranter blir offentligt anställd, och enbart ett fåtal av deras barn. Detta kan troligtvis kopplas samman till den kommunistiska stämpel som dessa människor fått. En nödlösning blir att ha en egen rörelse, företag eller emigrera.

Kombinationen av jordbruksekonomin försörjningsproblem och den politiska diskrimineringen i samband med den tilltagande urbaniseringen leder till att föräldragenerationen så småningom inriktar sig gentemot storstaden.

2.2 URBANISERING OCH ÖVERGRIPANDE STRUKTURELLA FÖRHÅLLANDEN

Thessaloniki är Greklands näst största stad med en befolkning på över 1 miljon i nuläget. Dess formgivning som storstad äger rum under 50-talet då urbaniseringsprocessen tar vid i landet vilket också sammanfaller med den undersökta byns kontakt med storstaden. Mellan 1950 och 80-talet var Grekland en av de snabbast växande ekonomierna i världen med en per capita GNP som steg på en årlig basis av 5,3 %.

I samband med urbaniseringsprocessen i Grekland förändras den grekiska landsbygden genom att stora folkflyttningar äger rum från agrara till urbana centra. I 1951 års folkräkning var den urbana populationen 38 % av den totala befolkningen, en siffra som 1961 ökade till 43 %. Huvuddelen av urbaniseringen äger rum i Aten trakten som absorberar det absolut högsta antalet, hela 63 % av den totala populationen. I Thessaloniki är motsvarande ökning 12 %.

Urbaniseringsprocessen måste ses som en effekt av de ökade regionala inkomstskillnaderna mellan land och stad som jordbrukets ineffektivitet och underutveckling medförde. Mera specifikt rör det sig om det ökade antalet jordlösa, den låga produktiviteten, samt de låga inköps-

priserna av jordbrukarnas produktion som en konsekvens av mellanhändernas exploatering. Filias pratar om en nedbrytning av jordbruksstrukturen. En annan bidragande orsak till denna tilltagande urbaniseringsprocess var de politiska och historiskt kontextuella förhållandena som rådde, den tyska ockupationen och inbördeskriget 1946-1949 hade ökat det kulturella samspelet mellan stad och landsbygd. I den undersökta byn hade det inneburit en 3 års lång, 1947-51, migration till den närmastliggande staden i området för att skydda sig från gerillakriget, byns första kontakt med ett semiurbant centrum.

Viktigt att tänka på är att urbaniseringsprocessen i Grekland inte är av den sedvanliga karaktären av en industrialiseringsprocess. (urbaniseringsprocessen äger rum väldigt sent som en följd av historiskt politiska förhållanden) Trots att Grekland de två första decennierna efter andra världskriget har den snabbaste tillväxten i Europa är inte denna av den typiska moderniseringsprocess där industrins framväxt går hand i hand med jordbrukets modernisering och minskade betydelse för ekonomin (Filiass, 100, 61). I Aten är mindre än en tredjedel av den aktiva populationen under 1950-talet anställda inom industrin vilket också sammanfaller med antalet löntagare. Flertalet är anställda inom mindre företag inte sällan av familjekaraktär samt inom handel, transporter, byggbranschen som tillfälliga arbetare, mellanhänder eller mindre semisjälvständiga affärsmän/köpmän (Tsoukalas, 1968, 127-140). Den typiska för industrialiseringen gradvisa minskningen av betydelsen av handels- och köpmännen till fördel för producenten påvisas inte i Grekland. (Filiass, 59)

Investeringsstrukturen åren 1952-1963 illustrerar detta tydligt, där 36 % investerades i fastigheter (högsta procentansatsen av GNP i Europa), 15 % inom jordbruket och endast 13 % av den totala investeringen inom tillverkningsindustrin.

Den industriella sektorns absorberingsförmåga når sin kulmen redan inom en femårsperiod. Den marginella industrialiseringen och obefintligheten av anställning inom produktionen tvingar fram en hel rad av nya produkter, teknologier, tjänster och professioner vid sidan av det produktiva systemet och i en form av parasitiskt leverne. Fastigheter och handel påvisar större avkastning och mindre risker än den industriella sektorn. Thomell sammanfattar det grekiska kapitalets karaktär, inriktat på handel och transporter i utnyttjandet av redan existerande produkter som fastigheter och inte gentemot produktiva investeringar. (Thomell, 7, 8, 9). Samtidigt förekommer en explosionsartad utveckling av den offentliga sektorn bl.a. som ett resultat av den stora befolknings ökningen.³ Den stora massan av arbetslösa inriktar sig därmed inom främst, mindre handel, hantverk, tjänster (ofta personliga) samt en hel rad av förmedlande aktiviteter inte minst inom ett paraadministrativt komplex som försöker närma sig den ineffektiva byråkratin. 47 % av alla nyanlända absorberas inom handel, transporter och service. Denna siffra ökar till 55 % om även de 7 % som kategoriserats som ospecificerade inkluderas. Tsoukalas karakteriserar denna nya kategori av nyanlända stadsbor som fluktuerande mellan en småborgarklass och ett lumpen proletariat. Resultatet blir uppkomsten av en utbred medelklass inom den tertiära sektorn.

Detta måste ses som en effekt av att administrationen kontrollerades av utländska ekonomiska intressen som motsatte sig landets industrialisering p.g.a. den ekonomiska autonomi den hade

---

³ En annan förklaring till den statliga sektorns expanderingsprocess kan hittas i de historiskt strukturella förhållanden som rådde efter befrielsekriget 1821 i Grekland. Vid den tiden saknades en stabiliserande elit som skulle kunna använda sig av de mekanismer som fanns tillgängliga utanför statens ram för att ackumulera kapital. Den gamla aristokratin vände sig därmed gentemot staten som blev det viktigaste instrumentet för insamlingen och distribueringen av det ekonomiska överskottet. Staten blev därmed en ekonomisk källa och en tidig inriktning från den ekonomiska till den statliga sfären kunde påvisas (Papakostas, 18, 19).

kunnat leda till.⁴ Filias placerar denna utveckling inom ramen för den typiska urbaniseringsprocess som länder i periferin av det kapitalistiska systemet påvisar som antingen industrialiseras sent eller aldrig uppnår en industrialisering utan utvecklas i dess marginaler. Dessa städer koncentrerar en hel rad av mellanhänder som exploaterar sekundärt alla de möjligheter som uppstår i förhållande till det utländska kapitalets penetrering som betraktas som ett tillfälle till plundring. En effekt av detta är att städerna utvecklas till att bli poler av överflöde, materialism och konsumtion mycket innan den metropoliska kapitalismen träder in i dess post-industriella överkonsumtions fas. (Filias, 61)

Ytterligare en effekt av den okonventionella industrialisering som förekommer i Grekland är obefintligheten av en välfärdsstat. Grekland är inte ett typiskt välfärdssamhälle i linje med att det inte är ett typiskt industriland. Välfärdssystemet i betydelsen av en keynesianskt inspirerad interventionsmodell har sin grund i en i regel industriell, kapitalistisk typ av produktion (Fordismen), där avsikten är att försöka balansera massproduktion med statsubventionerad masskonsumtion. Behovet av denna mekanism accentueras i takt med att den sociala sammanhållningen och solidariteten försvagas som en effekt av industrialiseringen. I Grekland är konsumtionen privat finansierad och den sociala sammanhållningen väldigt stark en effekt bl.a. av den fortsatta starka agrara organiseringen av samhället och den svaga statstrukturen. Detta har i princip inneburit ett minimalt på gränsen till obefintligt statligt stöd, i form av subventioner, bidrag och mera generellt transfereringssystem som den typiska västerländska välfärdsstaten innebär. Denna brist har oftast kompenseras och uppvägs av andra sociala institutioner såsom familjen och andra släkt- och sociala nätverk som lett till en sorts självreglering. I takt med efterkrigstidens tillväxt förekom ingen seriös diskussion om välfärdspolitik. Detta underlättades och grundades på den utbredda entreprenörskaps kultur med högt antal egenanställning och småföretagande som stådd för den ökade konsumtionen efter andra världskriget.

Genom sin frånvaro understödde staten denna självreglerande attityd. Frånvaron av en statsplanering och infrastruktur möjliggjorde t.ex. att även de lägre sociala skikten, arbetarklassen och den lägre medelklassen fick tillgång till boende i de urbana centra genom låga markkostnader. Tolereringen av illegala byggnader och mera generellt självkonstrueringen av fastigheter och boende utgör ytterligare sådana exempel. På ett paradoxalt sätt kan därmed staten anses ha subventionerat självreglering och initiativtagande.

Ytterligare bidragande faktorer till obefintligheten av en välfärdsstat är det politiska förtrycket som följde direkt efter och fram till 1974, vid juntans fall, vilket innebar att de lägre sociala skiktens krav på omfördelning förblev ohörda. (Charalambis, Maratou-Alipranti and Hadjiyanni, 2004, 333-34)

De stora marginalerna till egenanställning som den minimala industrialiseringen medför leder till en flexibel form av kapitalism som karakteriseras av självständighet, flexibilitet och utvecklandet av nischer. Professionerna majoriteten av de interna migranterna inriktar sig på är kommersiella professioner som kännetecknas av lednings- och entreprenörskap. Oftast handlar det dock om småföretagande med låg social status.

Till sitt stöd har dem familjen och sociala nätverk som uppväger och befäster statens frånvaro. Familjen har traditionellt spelat en central roll i det grekiska samhället. Detta kan kopplas

---

⁴ Den diplomatiska och militära penetreringen av Balkan länderna äger redan rum vid slutet av 1900-talet. Fram till slutet av det 20:e decenniet har den antagit formen av en ekonomisk penetrering vilken lade grunden till bl.a. Greklands underutveckling. (Mouzelis, N. Greek and Bulgarian peasants: aspects of their sociopolitical situation during the interwar period, p: 86-87)

samman med den traditionella samhällstrukturen som så sent som 1960-talet baserades på jordbruket. I agrara samhällen utgör familjen den huvudsakliga ekonomiska och produktiva enheten. Familj enheten likställs med arbetets/produktionsenheten och en tydlig familjcentring kan urskiljas där prioriteringskedjan börjar med familjen som första i rang och slutar i samhället. (Charalambis, Maratou-Alipranti and Hadjiyanni, 2004, 68)

Migranterna lever i en form av utvidgade patriarkala familjer där familjen är både en produktions såväl som en social enhet. Ofta bor tre generationer tillsammans där den äldre generationen har en viktig roll i beslutsfattandet, valet av partner m.m. (Castles and Kosack, 1985, 47) Den sociala reproduktionen i Grekland styrs därmed i mindre utsträckning av staten, det är familjen och släkt nätverk som spelar en central roll vilket leder till en sorts självreglering.

Familjen, användes även omvänt utav den regerande eliten som en form av social organisation. De politiska reformerna i Grekland förändrade maktrelationerna mellan de ledande klasserna och medborgarna. Under frihetskriget 1821 förlorade aristokratin en stor del av deras förmögenhet, vilket förstärkte deras inåtvändhet gentemot familjen som var den enda återstående formen av kapital. Den traditionella makt som den aristokratiska eliten hade (grundad på tradition och börd) måste transformeras till politisk makt grundad på massornas stöd genom deras röster. För att åstadkomma detta i ett land med den låga organisationsgrad som Grekland hade, tog man till sin hjälp en av de mest gamla institutionerna av social organisation, familjen som alltid spelat en central roll i det grekiska samhället inom så differentierade områden som det ekonomiska, politiska sociala och även militära fältet. Politiken blev därmed en överlevnadsstrategi för aristokratin med familjen som den enda existerande organisationsformen (Papakostas, 20)

2.3 INTERN MIGRATION: MÄNNENS LIVSBANOR TAR FORM

2.3.1 Från byn till storstaden

Männen som migrerade till Thessaloniki är födda mellan 1930- och 40-talet och migrerade till storstaden oftast mellan 1950-60 mycket beroende på åldersstrukturen. Det är unga ensamstående män i arbetsför ålder som söker sig till storstaden antingen för att studera eller för att hitta arbete. De har i sin majoritet liknande förutsättningar och uppsättning resurser. Den ekonomiska situationen i byn var i princip gemensam för alla i egenskap av att alla var tobaksodlare. Differentieringen i den mån den fanns manifesterades genom innehavet av boskap vid sidan av tobaksodlingen. Det fanns ett par familjer som beroende på graden av ägande av boskap hade det lite bättre ställt. Samtidigt som skillnaderna är väldigt små verkar det i vissa fall ha spelat rollen av katalysatorn som ledde till den interna migrationen och i förlängningen till studier, en lärlingsperiod och ett framtida yrke. Det är enbart i ett fall som en person explicit uppgett en högre ekonomisk standard än resten vilket manifesterade sig i en mycket tidig utvandring från byn för hela deras familj till Thessaloniki redan 1948. Ett annat uttryck för detta var inköp av en personbil redan under 1960-talet.

Byns invånare hade vidare ingen utbildning, oftast var de analfabeter, som inte riktigt förstod vikten av utbildning och uppmuntrade därmed inte till studier. I ett fåtal fall har dock viss uppmuntran till studier eller inskolningen i en hantverkarkonst förekommit. Detta måste troligtvis placeras inom ramen för de ökade kontakterna med kringliggande städer som en effekt av att byns isolering börjar brytas. Genom inbördeskriget 1947-49 hade en första kontakt med den största intilliggande staden etablerats. På brytpunkten mellan landsbygdens försörjningsproblem och en tilltagande urbanisering blev det brukligt att föräldrarna försökte utbilda ett av

deras ofta flera barn. Detta avsåg dock endast ett väldigt begränsat antal samtidigt som det inbyggt i denna praktik förekom en parallell låsning för resten av barnen i samma familj som per automatik tvingades stanna i byn för att jobba i tobaksodlingen eller ta hand om djuren, fåren m.m. Till sin majoritet och i en jämförelse med den externa migrationsgruppen som utgör 80 % av byns befolkning kan vi tydligt se att huvuddelen förblir utbildade. Bland dessa hittar man i princip ingen som blev uppmanad till högre studier samtidigt som en stor andel av dessa inte har gått ut lågstadiet. Ingen av dem har vidare gått ut Gymnasiet eller en högre teknisk utbildning, ett fåtal har varit lärlingar. Detta måste bl.a. ses inom ramen för vissa strukturella förhållanden och i vilken period i livscykeln migranterna befann sig i. Utbildningsfrekvensen var beroende av vidare historiska och kontextuella förhållanden som den tyska ockupationen 1941 och inbördeskriget 1946-49. Under andra världskriget t.ex. fungerade inte skolan, vilket ledde till att flera av den undersökta migrantgruppen födda under senare 1930-talet fick en avbruten skolgång.

Citaten nedan exemplifierar förhållandet mellan utbildning, livscykel och fattigdom.

Lou: *”Skolan är för mig ännu ett sår. Från min far fick vi brev väldigt sent, han var partisan när vi fick det första brevet genom Röda Korset, omkring 1952, 1950 sa han: ”Heleni, skicka ett av barnen till Gymnasiet” vi den tiden råkade jag avsluta grundskolan så att.. de skickade mig. Uppmuntran fanns inte vid den tiden, jag var varken en duktig elev eftersom jag aldrig gick på grundskolan, jag läste fyran och femman under ett år och sedan sjätte året.. Och alla mina bröder råkade vara duktiga på skolan så länge de fick läsa (på grundskolan).. Min in-skrivning på universitetet kostade min mor ett par kor, en bok kostade en ko, jag använder priser i jordbruks termer för att du ska förstå vad det betydde för en jordbruksfamilj, då betalade vi även examinationspappret, pennorna... Mitt bröd kom från hembyn till den närmaste staden och därifrån till Thessaloniki.. i denna vita välsignade påsen.. Vår mat bestod av bröd, oliver och allt salt som mättar mycket bröd och mycket vatten för att vi ska leva..”*

Theo: *”Jag sa till min far jag ska bli elektriker, vad betyder elektriker, vad betyder elektroteknologi, vi har inte ens elektricitet i byn.. du går ingenstans, vi har våra åkrar här, du är den enda kvar, din bror studerar, du vill inte jobba i åkrarna, vad vill du? i andra familjer delar fyra på samma areal som vi har och de åker inte iväg.. (svarade fadern)
Jag förväntade mig ingen hjälp från föräldrarna, fadern skickade pengar till min bror han måste skicka dem där (pengarna) jag placerades utanför leken”..*

Relationen mellan externa historiska faktorer som den tyska ockupationen, fattigdomen som gjorde att behovet av barnens arbetsinsats var behövlig på ett nästan systematiskt strukturellt sätt och livscykeln bestämde villkoren till vidareutbildning eftersom resursfördelningen i det lilla bysamhället kan sägas vara identisk. Detta arv har följt dessa personer och dess följder kan även skådas i deras barns livslinjer.

Bland migranterna till Thessaloniki hittar man därmed en större andel yrkesutbildade eller/och individer som är inskolade i en hantverkarkonst och migrerade som ett första steg till den närmaste staden för att gå ut Gymnasiet/eller för att arbeta och lära sig nära en hantverkare och åkte sedan till Thessaloniki som en naturlig fortsättning. Detta var den typiska banan som byborna följde. De interna migranterna till skillnad från de externa anför sociokulturella orsaker förutom de rent ekonomiska som anledningen till migrationen. Till dessa hör utbildning och familjeorsaker. Utbildning är något som både uttryckligen anföras som anledning till intern migration av intervjupersonerna och praktiskt illustreras i deras liv.⁵

⁵ Utvandringen till Sverige eller Tyskland initierades under svåra förhållanden där tanken var att överhuvudtaget

Ett annat inslag av vikt för den interna migrationen utgörs av släktnätverken som förstärkte den ekonomiska motivationen till migration. Bättre ekonomiska förhållanden kombinerades med närhet till släkt och vänner. (William Petersen, 559)

Vikten av det sociala kapitalet, nätverken av släktingar som lånar pengar till varandra, och samarbetar eller blir kompanjoner är något som ofta undermineras av intervjupersonerna själva. Dessa stödnätverk tar sin början redan innan migrationen initieras, ofta tas beslutet att migrera på basis av en redan etablerad kontakt och ett löfte om arbete och bostad. Om man tittar på vilka personer fungerade som stöd när de först anlände till staden samt under deras initiala år ser man tydligt att dessa befinner sig inom ramen för den närmaste familjen eller mera utvidgade släkten som föräldrar, bror, kusin. Sedan följer landsman och vänskapskretsen i vidare bemärkelse.

Gemensamt för de interna migranterna vare sig de har en teknisk yrkesutbildning eller ej är att överlevnaden säkras genom det ständiga arbetet. En man uttryckte det väldigt bra: "we were brought upp autokephalously" d.v.s. vi växte upp självhövdade/självstyrande. Arbetet upptar i princip hela dagen. Under de första åren i ung ålder har en hel del genomgått en s.k. lärling period vilken det bör nämnas inte sällan handlade om grattis barnarbete, dåligt betalt om alls. Detta ansågs vara det första steget till utläringen av ett hantverk. Samtidigt som denna grupp var väldigt utsatta p.g.a. deras unga ålder var de samtidigt mycket konkurrenskraftiga och föredrogs av arbetsgivare framför äldre okvalificerad arbetskraft. (Pizanias, 34)

Ett annat utmärkande drag utgörs av de konstanta jobbyten, med andra ord deras yrkesrörlighet. Man kan se en utökad horisontell yrkesrörlighet inom diverse lågavlönade arbeten som dock inte leder till någon yrkesmässig eller social differentiering. Deras försök till en bättre arbetssituation som ofta manifesterade sig i försök till privat företagande har varit det avgörande inslaget till ekonomisk trygghet.

2.3.2 Det privata företagandet: huvudalternativet

Majoriteten av dem som migrerade till Thessaloniki eller mindre städer har blivit privata företagare oftast inom byggbranschen som vid den tiden var i en dynamisk utvecklingsfas eller inom professioner som är intimt kopplade till byggbranschen. Antalet arbetare är mycket få. Flertalet har dock varit arbetare under början och även periodvis av deras arbetskarriärer. Alla andra förutom det enda fallet av en utbildad läkare är privata företagare inom främst byggbranschen och närliggande professioner, eller öppnade mindre privata fabriker i sin majoritet inom den blomstrande textilbranschen (ca.5 st.). De privata företagen kan delas upp i två kategorier dels småföretagen och dels de självsysselsatta. Som småföretagare (urbana) betraktas mindre rörelser med 1-10 anställda. Bland dessa återfinns diverse byggmästare och ägare till mindre fabriker (inom enbart textilbranschen.). De egensysselsatta som själva ordet markerar är också oftast kopplade till byggbranschen med yrken som elektriker, snickare,

---

skaffa sig arbete i en kortsiktig investering som sträckte sig över ett par års tid. Utlandsmigrationen beskrivs i konsekvens med detta oftast i termer av ett tidsbegränsat projekt inte sällan i en plan att spara pengar för att bygga ett hus eller öppna en liten rörelse. Det finns en tidsmässig dimension vidare som gör sig gällande här i denna specifika by och som markerar en gränsdragning mellan interna och externa migranter. Den externa migrationen äger rum efter den interna och först efter att jordbruksekonomin nått en stagnation, i takt med att städernas förmåga att tillhandahålla arbete når ett tak (speciellt efter 1955). Detta gör att den får en mera kortsiktig framhållning. Även åldersstrukturen skiljer sig åt. Den interna migrationen sker i yngre ålder än den externa. Allt detta leder tankarna till två skilda strategier och förhållningssätt i förhållande till migrationens målsättningar.

målare, rörmokare m.m. Tre personer inriktade sig på servicesektorn, öppnade ett café, taver-
na samt mindre kiosk. Bland dessa återfinns även en framgångsrik hotellägare. Det är i prin-
cip bara två personer som förblir arbetare hela sitt liv den ene som arbetare vid en bensin
mack och senare som lastbilsförare och den andre som anställd (biträdespersonal) vid en bil-
verkstad och senare fårherde och småbrukare. Arbetarna kontrollerar inte produktionsförhål-
landena och inte heller resultatet av deras arbetsinsats. (Håkan Sohlberg och Håkan Leiulfs-
rud, 34)

Tabellerna nedan sammanfattar bybornas yrkespositioner.

Tabell 3. Männens yrkesposition i den sociala strukturen

Yrkesinriktning:	Antal
Högre tjänsteman	1
Småföretagare	10
Självsysselessatta	14
Arbetare	2

Tabell 4. Männens yrkesinriktning inom olika sektorer.

YRKESSEKTOR	ANTAL
Byggbransch*	11
Transporter/kommunikation	4
Mindre fabriker (textil)	5
Servicesektorn	4
Hantverkare (snickare)	4
Bilmekaniker	3
Läkare	1
Fårherde/småbrukare	1

* Inom grupperingen byggbransch finns flera personer som är redan inkluderade i de andra kategorierna, efter-
som byggbranschen varit den sektor där de flesta tidigare eller senare anslöt sig till. Siffran som redovisas är det
totala antalet personer involverade i byggbranschen.

Nedanstående citat sammanfattar tabellens innehåll i förhållande till de valda yrkessektorerna.

Giorgios: ”...i huvudsak har vi som var i Saloniki (Thessaloniki), vi har inte varit arbetare, vi
har alla haft privata jobb, självständiga, byggmästare, mindre fabriker, löntagare, arbetare
har inte funnits bland oss, en eller två minns jag där nere i Thessaloniki som var arbetare,

löntagare..”

En av orsakerna till det höga antalet privat företagande är exkluderingen från den offentliga sektorn som en följd av bybornas politiska åskådningar. Citaten nedan frambringar klimatet av politiska förföljelser (samt även dess konsekvenser).

Thais:” Bland oss fanns det flera barn som hade kunnat utbilda sig, men p.g.a. deras politiska åsikter kunde dem inte, de vågade inte.. För att få något gjort måste du säga åt en person från högerkanten och ville han kunde han hjälpa dig genom att gå till de olika myndigheterna, annars...”

Lou: ”När jag först kom till Thessaloniki, förföljd p.g.a. mina politiska åsikter .. rektorn på gymnasiet hade initierat en förföljelse, slutligen av dumma orsaker, så blev jag avstängd från skolan, de beslutade och avstängde mig från gymnasiet i Melfi och även Alfisa, för att jag inte skulle stanna inom den vidare regionen av Melfi, de ville bli av med mig.. Senare kunde jag inte få lojalitetsintyg för att delta i inträde examinationen för Universitetet, jag gjorde lumpen istället för två år ungefär förberedde mig sedan under tre månader, gjorde inträdesexamen och blev antagen.”

En mera utförlig förklaring till betydelsen och graden av inverkan av den politiska exkluderingen kan klargöras genom en mera explicit redovisning av vikten av de politiska nätverken i det grekiska samhället.

Grekland introducerade moderna politiska institutioner av västerländsk typ i ett samhälle med en prekapitalistisk ekonomisk och social struktur. De politiska reformerna accepterades och inkorporerades i det grekiska samhället på ett okontroversiellt sätt (den allmänna rösträtten för männen grundas redan 1844). Den statliga uppbyggnaden var dock mycket långdragen, det administrativa enandet tog ca. 100 år. Denna långsamma statliga expansion och följaktligen långsamma vertikala penetrering av det civila samhället resulterade i svaga relationer mellan staten och samhället. Det uppstod därmed ett vakuum mellan staten och invånarna vilket på ett effektivt sätt upptogs av de politiska partierna som etablerade starka relationer med allmänheten och antog rollen av förmedlare mellan staten och medborgarnas intressen. De politiska partiernas starka ställning kan förstås i egenskap av deras tidiga etablering. De etablerades före den byråkratiska administrationen och upptog därmed det rum som fanns mellan staten och det civila samhället. Individernas problem som en direkt effekt av detta formulerades som politiska och inte byråkratiskt administrativa problem. De politiska partiernas struktur i sin tur var personcentrerade vilket gjorde det än svårare att avpersonifiera dem och ge dem en neutral byråkratisk framtoning. Senare skulle de politiska partierna komma att fungera som representant för familjens intressen som skulle bli den enhet som skulle ställa sig över både klassens och professionella eller syndikalistiska intressen (Papakostas,14, 15, 25).

Campbell uppmärksammar samma fenomen där de klientelistiska relationerna ses som en reaktion och säkerhetsventil från folkets sida i förhållande till en sent och uppifrån påtvingad byråkratisk struktur. Klientilism är det förhållande genom vilken de lokala samhällena knyts samman med den vidare nationella strukturen. En av de oftast använda strategierna som lokala samhällen använder sig av för att tackla den nationella eller internationella ekonomins påträngning är att utveckla eller utvidga sina redan etablerade patron-klient förhållanden, vilket denna specifika grupp inte hade möjlighet att göra p.g.a. deras politiska orientering. En annan strategi är att omstrukturera det lokala samhället i de nya nationella och ekonomiska termerna genom en anpassning av deras arbetsvillkor, i detta fall migration (Pahl, 1968, 291-293).

Dessa förhållanden måste ses i kombination med marknadens rådande behov som vid den tiden, i ett Grekland i omvandling och nybyggande orienteras gentemot tekniska yrken, med avseende både till arbetsmarknaden och utbildningssystemet.

OECD:s rapport för år 1961 visar att Grekland hade det lägsta antalet tekniskt utbildade i hela Europa. Detta överresstämmer med övriga utbildnings statistiken som ger en tydlig bild av den överlag låga utbildningsnivån där majoriteten 32 % är analfabeter, 3 % är gymnasieutbildade och endast 1 % har universitetsexamen. (Charalambis, Maratou-Alipranti and Hadjiyanni, 2004, 305)

Utbildningsantalet är 9 av de sammanlagt 27 interna migranterna. Utav dessa har 6 en teknisk yrkesutbildning. De har alltså följt de tekniska utbildningar som t.ex. Euklides tekniska utbildning i Thessalonikis erbjöd och som var skilda från en lärlingsprocess. Trots att det rör sig om yrkesutbildningar av relativt låg status som elektriker, byggtekniker m.m. utgjorde dessa vid den tiden vid sidan av den formella utbildningen vid Atens Polytekniska Universitet ett bland få alternativ. Dessa skolor är i privat regi hade en utbildningslängd på 3-4 år, de krävde inträdesprov och var belagda med terminsavgifter. Under denna period med en tilltagande urbanisering saknades personer med tekniska utbildningar vilket gjorde att framtidsutsikterna var bra. 2 personer har skaffat sin utbildning utomlands, även i dessa fall rör det sig om tekniska utbildningar, den ene blev bilmekaniker i Sverige och den andre rörmokare vid sidan av en militär utbildning i Öststaterna. Det är enbart en person som utbildar sig inom en så kallad hög status profession och blir läkare. Resten har i sin majoritet förutom 3 fall gått i skolan 6 år.

Med detta som bakgrund kan man tala om en relativt hög procentansats yrkesutbildade från denna lilla byn och där utbildningsinriktningen är klart orienterad gentemot tekniska professioner som ingenjör,(1) elektriker (3), byggnadsindustrin (1) bilmekaniker (2), en rörmokare. Ett klart samband mellan marknadens efterfråga och valet av utbildning (tillgång) kan därmed urskiljas. De interna migranterna utnyttjar här den möjlighet som presenteras genom behovet av tekniskt kompetenta personer och som erbjuds utöver det klasiska utbildningssystemet.

Det grekiska utbildningssystemets struktur favoriserar vidare teoretisk/klassisk utbildning genom att uppehålla en strikt uppdelning mellan intellektuellt och manuellt arbete. Huvudbetoningen ligger på humaniora, de sociala vetenskaperna och i mera vid bemärkelse teoretiska discipliner. Teknisk utbildning har som en effekt av detta varit marginell, tilldelad mindre status och mindre eftertraktat, ett andrahandsval. Till de strukturella orsakerna som förklarar detta hör den sena industrialiseringen och det lösa sociala klassystemet. Det är vid denna tidpunkt som det moderna klassystemet formas i Grekland i takt med landets omvandling till ett modernt västerländskt samhälle. Det är först när ministeriet för industri och det statliga elbolaget stiftas 1950 som en efterfråga efter tekniska utbildningsprogram uppstår, inom ramen för statens försök att skapa incitament till industriell utveckling och investering. Det är dock först 1959 som staten tar på sig ansvaret för att organisera ett tekniskt utbildningssystem. Innan låg initiativet på privata företag och huvudsakligen industri koncerner och var kortsiktiga och sparsamma.⁶

---

⁶ En annan orsak har varit att utbildningsmaterialet fram till 1976 inom tekniska skolor var skrivna på det allmänna talspråket (dhmotiki) istället för det officiella språket som användes i den klassiska skolan. Detta ledde till en allmän uppfattning om att teknisk utbildning väljs från de dessa som misslyckas inom det klassiska universitetssystemet. Det administrativa maskineriet som ansvarade för den tekniska utbildningen var inte under utbildningsministeriet utan självständigt. Trots att lönenivån för examinerade från tekniska yrken är mycket

Koncentreringen vid huvudsakligen bygg- och textil branschen pekar på existensen av strukturella ekonomiska möjligheter inom dessa sektorer, tomma rum, vakanta platser. Till dessa bör tilläggas själva dessa branschens låga tröskel i termer av att det krävdes relativt litet kapital för att komma in i branschen. I kombination med familj- och de vidare släktnätverken i termer av t.ex. lån har dessa sektorer lättare kunnat närmas av de interna migranterna. Flera av den undersökta gruppen har ofta ingen utbildning, varken formell (universitetsutbildning) eller yrkesutbildning, utan lyckas ta sig in i branschen genom dels deras erfarenhet och utvecklandet av ett relevant kulturellt habitus och behovet av ett lågt startkapital.

Tre huvudmekanismer kan urskiljas i förhållande till de interna migranternas yrkeskarriärer, exploatering, möjlighetsansamling⁷ och efterlikning. Majoriteten av de interna migranterna har initierat deras yrkeskarriärer genom en exploaterande situation där de under de initiala åren av deras yrkeskarriärer varit utsatta för exploatering av deras arbetsinsatser utan att kunna ta del av det värde de bidragit med. Denna situation har oftast efterföljts av möjlighetsansamling vilken innebär att de interna migranterna åtnjuter ett isolerat tillträde till vissa specifika resurser och marknader. En sådan utgörs av byggbranschen som inte är fullt utnyttjad utan där tomma rum finns. Migranterna försöker därmed här utnyttja nischer som inte redan är fullt exploaterade av eliten, s.k. komplementära nischer.

Det är därmed ingen tillfällighet att de interna migranterna inriktar sig inom bygg- transport- och textil branschen. Även den grupp som förvärvar en viss teknisk utbildning söker sig till områden där möjlighetsansamling är möjlig inom byggt teknik, textilfabriker m.m. Byggbranschen utgör ett tydligt sådant exempel. Här aktiveras släktnätverk med vars hjälp ett försök att skaffa sig tillträde och kontroll inom branschen förekommer. Kapitalet som krävs för denna typ av arbete kan de interna migranterna genom deras besparingar uppnå, ofta understött av släkten där lojaliteten och förtroendet spelar en viktig roll. Efter att kontroll anskaffats inom byggbranschen aktiveras efterlikningsmekanismen. (Tilly, 2000, 95-108)

Det är enbart två personer som väljer en utbildning som åtnjuter hög status, den ena blir läkare den andre påbörjar juridik studier men förhindras i att avsluta dem p.g.a. hans politiska bakgrund (hans far tillhörde partisanerna som gick över gränser till Öststaterna). Resten har utbildat sig inom tekniska låg status yrken vilket tydligt tyder på möjlighetsansamling än övre social mobilitetstänkande. Det är snarare en respons till strukturella förändringar i marknadens behov och struktur. Den är inte grundad i en genuin önskan om övre social mobilitet som tar sig uttryck i en strategisk investeringspraktik i utbildningskapital. I ingetdera fall förutom ovannämnda läkarfall har det lett till övre social mobilitet. (Ingen har t.ex. flyttat till ett bättre bostadsområde).

I förhållande till deras yrkesval och yrkeskarriärer kan man därmed prata om en kombination av reaktion gentemot diskriminering och möjlighetsansamling, manifesterad i en parallell utestängning från offentlig anställning p.g.a. politisk orientering och möjlighetsansamling i för-

---

större än universitets examinerade, förblir teknisk utbildning ett andra hands val. På 1960-talet sökte sig 17 % till tekniska skolor på högstadienivå. Motsvarande siffra för den allmänna/klassiska skolan var 83 %. Framtill 1965 fanns det inte några tekniska skolor på gymnasienivå. Under de senaste åren kan man urskilja en utjämnings tendens 30 % för tekniska skolor och 69 % för den klassiska år 1991. På gymnasienivå var motsvarande siffror 1991 45 % för tekniskt gymnasium och 54 % för klassiskt. (Charalambis, Maratou-Alipranti and Hadjiyanni, 2004, 576, 589, 590-591)

⁷Möjlighetsansamling förekommer då medlemmar av ett kategoriellt avgränsat nätverk vinner tillträde till en resurs som är värdefull, förnyelsebar och möjlig att monopolisera, och som underbygger nätverkets aktiviteter och utvecklas genom nätverkets sätt att fungera (Tilly, 2000, 21).

hållande till de ekonomiska möjligheterna som erbjöds inom såväl utbildningssystemet och arbetsmarknaden. Själva valet av den privata företagsformen inom specifika sektorer som byggbranschen och textilbranschen har gynnats av det låga startkapital som krävdes för att få inträde.

2.3.3 Självständighetens livsform

Pizanias (1993) har gjort en mycket intressant studie om ”städernas fattiga” som boken kallas, där han försöker utröna de förhållanden under vilka de fattiga säkrade överlevnaden i städerna under mellankrigstidens Grekland. Han kommer fram till att de fattigas mest avgörande resurser utgjordes av deras traditionella förhållning till livet med familjen och de närstående i centrum. Autarkin i den traditionella agrara hushållningen (i termer av jord och grödor) förs över och översätts till en tillvaro som betonar vikten av att klara familjens försörjning själv i statsmiljö. Rent praktiskt tar sig detta i uttryck i den egna kontrollen av de tekniska (produktionsmedel) och sociala villkoren i tillvaron oftast manifesterad i en önskan om att vara självsys-selsatt. Att en stor andel av dessa fattiga inriktade sig inom familjeföretag utgör en tydlig illustration eller snarare en förlängning av en anpassad version av den traditionella arbetsallokeringen inom produktionen. Grunden blir det enkla handelsutbytets logik Målsättningen är att använda sig av sin egen och sin familjs arbetskraft för egen vinning samt närmaste omgivningens. Detta samverkar givetvis med de givna strukturerna med en begränsad industrisektor (Pizanias, 1993, 151, 160)

Omvandlingen av de ursprungliga agrara värderingarna med självhushållning och oberoende kan dock inte i isolering förklara fästandet vid småföretagsamheten. Fram till 1975-80 karaktiserades Grekland av låg arbetslöshet och en stigande industrialisering. Det höga antalet självsys-selsatta och småföretagare, med andra ord autonoma eller semiautonoma yrken bör därmed tolkas inom ramen för ett aktivt val som förhöjer värdet av oberoendet och självständighet i jämförelse med löntagarformen (arthro Tsoukala, 27). Lila Leontidou i samklang med Mouzelis placerar förklaringen till detta fenomen inom ramen för den perifera kapitalism som Grekland hade utvecklat. Ekonomins orientering var inriktat gentemot Västeuropas behov och resurser som en effekt av landets djupgående penetrering.⁸ (Mouzelis, N. 88, 89) Leontidou uppmärksammar här risken med att placera allehanda självsys-selsatta och småföretagare inom småborgarklassen som ofta brukar anföras i södra Medelhavet. Dessa former av arbete kan ofta dölja ett beroende förhållande samt röra sig som oftast är fallet om väldigt små rörelser i förorten m.m. (Leontidou, 1986).

Liselotte Jakobsens självständiga livsform beskriver väl denna traditionella förhållning som återfinns främst inom agrara samhällen. Det som utmärker denna livsform enligt Liselotte Jakobsens klassificering är egenarbetet med få eller inga anställda. Oftast tar det sig uttryck i mindre företagsamhet i huvudsak av familjekaraktär där företagaren äger och kontrollerar alla led i produktionen, är själv producent äger sina produktionsmedel samt själva produkten. Livsformen präglas inte av de klassiska arbetardragen med en strikt uppdelning mellan arbete och fritid. Ägandet och delaktigheten i själva processen gör att allt man gör blir nyttigt för en själv och i utsträckningen ens familj. (bumerangeffekt) Gränsen mellan fritid och arbete suddas ut, hela dygnet ställs till arbetes förfogande som blir till arbete eller verksamhet. Den fria företagsamheten är vidare inte driven av de kapitalistiska principerna. Målsättningen är inte i

---

⁸ Den diplomatiska och militära penetreringen av Balkan länderna äger redan rum vid slutet av 1900-talet. Fram till slutet av det 20:e decenniet har den antagit formen av en ekonomisk penetrering vilken lade grunden till greklands underutveckling. (Mouzelis, N. 86-87)

sig kapital ackumulation och utvecklandet av företaget utan ligger primärt i uppehållandet av självständigheten, att vara verksam åt sig själv. Detta leder till andra än de klassiska kapitalistiska strategierna av att t.ex. dra ner på produktionen eller upphöra helt vid prisfall på marknaden. Istället används lönearbete vid sidan av småföretagandet eftersom detta inte anses vara skamligt. De självständiga företagen ökar sin insats och/eller drar ner på den privata konsumtionen. Företaget blir därmed ett sorts medel för att upprätthålla själva målet som är självständigheten.

2.4 KVINNORNAS LIVSBANOR

En given utgångspunkt måste med nödvändighet utgöras av vetenskapen av det starkt patriarkaliska samhälle som Grekland är. Till detta måste tilläggas detta projekts insamlingsmetoder som utgick från Lantmäteriet där jordegendomens övergång från generation till generation redovisas i manlig ordning, samt att huvudinformaten som kompletterade dessa initiala data (familjelistor) var en man. Detta har lett till att utgångspunkten alltid varit männen något som genomsyrat även denna uppsats trots medvetenhet om det. Läsaren ska inte tro att denna inte åtgärdats i intervjuprocessen och lett till komplementära strategier som t.ex. att intervjua kvinnorna utförligt och separat.

En annan orsak utgörs av att männen påvisar den högsta yrkesörligheten och en oavbruten yrkeskarriär. Antalet arbetande kvinnor är 17 av sammanlagt 27 och den är mera sporadisk.

Antalet kvinnor som har utöver grundskolan gått ut gymnasiet och vidareutbildad sig är fyra. En har gått ut gymnasiet och tre har vidareutbildad sig, en som sjuksköterska i Kazakstan, en som revisor i en privat ett eller två-årig utbildning (hon är född 1955 vilket placerar henne dock i princip i en annan generation) och den tredje kvinnan studerade juridik men tog aldrig ut sin examen efter tre av fyra års avslutade studier. Alla dessa fyra kvinnor är ingifta och kommer ej ursprungligen från den undersökta byn.

Den högutbildade kvinna som studerade juridik var uppvuxen i Thessaloniki och menade att det inte var ovanligt för flickor uppvuxna i staden att studera på universitet. Vidare konstaterade hon att det inte fanns någon anledning att hon skulle arbeta eftersom de hade en bra ekonomi. Den enda kvinnan som påvisar en viss företagsamhet vid sidan att fungera som medhjälperska vid sin mans textilfabrik är en kvinna som redan som ogift hade arbetat i en liten affär som hennes far hade skaffat åt henne.

I det enda nämnvärda fallet av uppmuntran till fortsatta studier inom bysamhället hittar vi en mor med pontiskt ursprung från Mindre Asien och ej Kaukasus. Moderns pappa ägde ett bageri/konditori i Mindre Asien och modern själv hade efter befolkningsutbytet 1922 mellan Grekland och Turkiet, hamnat som tjänsteflicka hos en rik familj i Aten vilket inneburit att hon blivit exponerad till kulturellt kapital med flera utrikesresor till Paris m.m.

Den pontiska dialekten vidare som hennes mamma pratade log relativt nära det grekiska språket och tillhandahöll en klar fördel i förhållande till resten av de turkspråkiga barnen. Denna flicka var bland få som rekommenderades att fortsätta på gymnasiet. När sjukdom gjorde att hon missade inträdesproven hon hade förberett sig till uppmuntrades hon lära sig som andra flickor att sy, vilket ledde till arbete och som i kombination med gruppträck, -ingen av hennes väninnor tänkte ens tanken till gymnasiestudier - avledde från fortsatta studier.

Om vi nu tittar på kvinnornas yrkeskarriärer kan vi se att kvinnorna till männen som invand-

rade till Thessaloniki har oftast innehaft rollen av medhjälperska eller husmoderlivsformen, enligt Jakobsens livsform klassificering. Detta som en kombination av strukturella förhållanden i det grekiska samhället som hade endast en begränsad arbetsmarknadsstruktur som vände sig till kvinnor samt de grekiska normerna och mentalitet om den traditionella uppdelningen mellan hemmets sfär som tillhör kvinnan och den yttre sfären som tillhör mannen som försörjaren av hemmet, med andra ord en patriarkal i grunden ordning.

Husmoderns livsform grundar sig på mannens förvärvsarbete som garanterar kvinnan hennes försörjning i utbyte till insatser inom hemmet och familjen. Medhjälperskan är betydligt mindre beroende av sin man inom en arbetsstruktur där familjen sammanfogas med företaget. Inom denna arbetsfördelning intar kvinnan självständiga arbetsuppgifter som är skilda från mannens. Detta påverkar dock inte drastiskt kvinnans ställning som medhjälpare vid alla handa behov, eftersom hennes tid i enlighet med husmoderns livsform primärt är till för andra. (Jakobsen, 213, 235, 237)

Det är ca. 17 av 27 kvinnor som förvärvsarbetar. Utav dessa (se tabell nedan) är tio arbetare, fyra medhjälpare, två löntagare och en självsysselsatt vid sidan av hennes medhjälpare arbetslivsform.

Tabell 5. Kvinnornas yrkesinriktning

Yrkesinriktning	Antal
Självsysselsatta	1
Löntagare	2
Arbetare	10
Medhjälpare inom privat företag	4

Tabell 6. Kvinnornas inriktning per yrkessektor och land

YRKESSEKTOR	LAND		
	Sverige	Utlandet	Grekland
Arbetare/ husmoder (9)	5	1	3
Medhjälpare (5)	1	1	3
Självsysselsatt (initialt medhjälperska) (1)			1
Löntagare (2)		1	1

Sex utav de nio kvinnorna med arbetarposition har haft denna arbetsform i utlandet främst Sverige, inom ramen för en snabb kapital ackumulation och en plan att återvända till hemlandet. Arbetarpositionen var den dominerande arbetarlivsformen som externa migranter slussades i. I och med återvändandet har sex av sex inte arbetat som en kombination av en relativt bra ekonomi, och en traditionell förhållning till familjebildning. Väl i hemlandet återvänder dem till husmoderns livsform.

Resterande tre kvinnor med arbetarposition inom Grekland är kopplad till män som varit självsysselsatta (3), med överlag svåra ekonomiska förhållanden. Två kvinnor jobbade i mindre fabriker och en i en s.k. ”tobaksaffär” i Thessaloniki.

I tre av fem kvinnor som innehaft medhjälperskans livsform, har detta varit inom servicesektorn. Två av dessa är födda under första hälften av 1930-talet och har arbetat under väldigt jämlika förhållanden med deras män, som en effekt av ekonomisk nöd. Den tredje efter en arbetarposition i Tyskland arbetade tillsammans med sin man i en liten kiosk. Den fjärde har arbetat inom familjeföretaget efter en initial arbetarposition i Sverige och efter att familjens två barn kommit att mer eller mindre bli vuxna. Den sista i tobaksodlingen.

I det ena fallet av de två kvinnor som är löntagare har vi en kvinna född 1961 som började arbeta efter hennes mans bortgång samt även innan under en kort period efter att barnen blivit vuxna. Den andra är utbildad till sjuksköterska i Kazakstan.

De kvinnor som inte förvärvsarbetat, ca. 10 stycken, verkar vara en kombination av bra ekonomiska förhållanden som inte gjorde kvinnornas samverkan absolut behövlig och den traditionella mentaliteten om familjestrutturen. I fem av nio fall där männen är utbildade har kvinnorna inte förvärvsarbetat. Detta måste troligtvis kopplas till en bra ekonomi som den direkta effekten av männens yrkesutbildning, i det ena fallet universitetsutbildning. Även dock själva arbetsformen som männen haft som i sin majoritet är självsysselsatta, ca. 6 stycken har inverkat. 2 är småföretagare, en arbetare och högre tjänsteman.

Kvinnornas yrkespositioner har i princip varit beroende av den manliga livsformen och de strukturella och kulturella förhållandena i Grekland. Bland de självsysselsatta hittar vi minst antal arbetande kvinnor. Det förväntade höga antalet medhjälpande fruar som ett resultat av männens småföretagande bromsas av de regerande traditionella normerna i det grekiska samhället.

Kvinnornas centrala roll i överföringen av olika former av kapital, redovisas i kapitel 3.3.

2.5 FÖRÄLDRARNAS SYMBOLISKA KAPITAL

Föräldrarna har oftast haft en begränsad skolning vilket medfört att de traditionella värderingarna som karakteriserade jordbrukarlivet blivit dominerande och där den muntliga traditionen spelat en stor roll. En hel rad av föräldrarnas kompetens och tillgångar då dessa i sin majoritet är utan någon utbildning och även i de yrkesutbildades fall, finns i deras sätt att prata och hävda sig, i deras röster och tonfall, i deras händer och hantverk, rörelsemönster samt deras yrkesmässiga rörlighet. Det är i form av sådana vanor, dispositioner i bourdieuanska termer habitus som föräldrarnas symboliska tillgångar finns lagrade.

Pizanias uppmärksammar denna typ av kapital i sin undersökning om städernas fattiga som han beskriver som vardagspraktiker skapade i ett historiskt perspektiv. Detta kallar Pizanias för överlevnads-kunskapen som grundar sig i en primär social organisering och som sedan omvandlas till en praktisk kunskap. Denna tar sig uttryck i deras handlingar, vanor och i alla handa sätt som de försöker tackla sina vardagsproblem och som kan sammanfattas i deras kunskap att säkra överlevnaden genom arbetet. Avgörande roll som redan påpekats har familjen och fläknätverken. Föräldrarnas viktigaste tillgång har varit det sociala kapitalet d.v.s. de täta nätverk av familj- och släkt nätverk som fungerade som ett ekonomiskt och psykiskt stöd speciellt i början av deras yrkeskarriärer. Med detta som bakgrund kan det kulturella kapitalet som de fattiga åtnjuter sammanfattas som ett i grunden socialt kapital. Det är med hjälp det sociala kapitalet som effektiviteten i ovanstående praktiska kunskap översätts till handling genom att organisera och mobilisera familj och släktkontakterna. Detta kapital fungerar både som mobiliserande mekanism men utgör samtidigt ett självändamål samt legitimering av deras vardagspraktiker. I dessa kan urskönjas en livsstil grundad på familjelivet och dess reproduktion. (Pizanias, 1993, 114, 120-122,129)

Det sociala kapitalet är dock omöjligt att lagra i materiella termer och är mera användbart och möjligt att förränta sig om barnen rör sig inom samma sociala miljöer som sina föräldrar (Broady, 7, 14) Det (sociala kapitalet) överförs till barnen när dessa ärver eller på ett mera aktivt sätt intar föräldrarnas sociala position genom att t.ex. överta familjeföretaget. I sådana fall kan man knappt skilja mellan det ekonomiska kapitalet som kraftigt samvarierar med det sociala. I motsats till detta saknar barnen ett socialt kapital i de fall de skaffar sig en utbildning. Denna avsaknad avgör möjligheten att förränta sig deras utbildningskapital, vilket ofta leder till att barnen stannar inom samma sociala position och klass som sina föräldrar.

I termer av det traditionella kulturella kapitalet som tillerkänns värde i den legitima, dominerande kulturen, utgör det förmedlade kulturella kapitalet från föräldrarna till barnen i mångt och mycket tomma intentioner som försöker förmedla den som Broady kallar den goda kulturella viljans kapital (Broady, 10). Dessa intentioner som inte understöds av en vardagspraktik åtnjuter dock ekonomiskt stöd i form av en ofta långsiktig investering i kulturellt kapital. Till detta inkluderas pengar till privat undervisning och avhållsamhet från arbete så att all tid kan gå åt skolarbetet.

Avsaknaden av socialt och kulturellt kapital gör att flera barn med hög utbildning och bra förutsättningar inte lyckas avancera inom den sociala hierarkin. En möjlig tolkning är obefintligheten av socialt och kulturellt kapital som barnen måste införskaffa själva och vilket måste placeras inom ett längre tidsperspektiv.

2.6 FÖRÄLDRARNAS SOCIALA POSITION

Gans karakterisering av "urban villagers" passar väl in som en beskrivning av de sociala förhållanden som byborna bodde och levde under. Deras primära kontakt med staden utgjordes av deras arbetsplats, de levde relativt isolerade utan några sekundära kontakter utanför den primära gruppen, i en grundläggande social struktur som betonade primärgruppen och släktsamband. Gans myntar begreppet "quasi-primary" för att beskriva typen av de sociala relationerna som karakteriserade de italienska invandrarna han undersökte i USA. Han ansåg att position i livscykel och klasstillhörighet avgjorde invandrarnas sociala position. De ekologiska effekterna av den nya bosättning var inte avgörande. Ofta är de inte ens medvetna av staden i dess helhet, menade han. Detta kommer i direkt kontrast till den förväntade omvandling som en övergång från by till stad kopplas till, anonymitet, formella relationer som dock inte karakteriserar dessa nyanlända stadsbor. Mayer pratar om "incapsulation" för att beskriva denna situation där urbanisering förekommer i geografisk mening men inte i förhållande till människors sociala liv som förblir i princip oförändrad. Enligt Mitchells terminologi skulle de interna migranternas beteende i de situationer som det differentierar sig från deras ursprungs-ort beskrivas i situationella än processuella termer. Det finns en viss trögrörlighet i varje socialt system bestående av dess specifika sociala institutioner som inte förändras så snabbt, i detta fall familjen. Dessa nyanlända stadsbor är därmed föga påverkade av stadslivet. Relationerna dessa emellan förblir stängda och traditionella. De bor relativt isolerade i områden där migranter med liknande åsikter och livspraktik är bosatta. Deras primära kontakt med staden är genom arbetsmarknaden. (Pahl, 1968, 100, 97, 268, 270, 280) De interna migranterna överför den traditionella jordbruksförhållningen till storstaden.

3. ANDRA GENERATIONENS LIVSVILLKOR: BARNEN

3.1 UTBILDNINGSSYSTEMETS UTVECKLING OCH STRUKTUR

I Grekland har utbildning ansetts vara den bästa vägen till social mobilitet vilket lett till en utbred mentalitet där utbildning betraktas som den högsta och mest åtråvärda målsättningen. Denna mentalitet härstammar från efterkrigstidens Grekland där möjligheterna till uppåt riktad social mobilitet, speciellt för de högutbildade var väldigt omfattande. Detta sammanföll med en gigantisk offentlig sektor som efterfrågade i huvudsak universitetsutbildade personer. Statlig anställning ansågs vidare vara den mest attraktiva arbetsgivaren p.g.a. den permanenta anställning och därmed stabila lön den erbjöd. Den bestående effekten var att barnens utbildning uppgraderades till att bli den bästa familjestrategin till avancering i de sociala strukturerna. Barnens framtid kom därmed att omvandlas till en familjeangelägenhet som berörde alla familjemedlemmar. (Charalambis, 54, 68, 307)

Utbildningens vikt hade även en mera praktisk form. Den öppna by strukturen som genomsyrades av externa ekonomiska och politiska krafter skapade en orientering samt även beroende förhållande gentemot staden. I denna strävan antog utbildningen en central roll, det blev den plattform genom vilken de talrika angelägenheterna som byborna hade med staden skulle arrangeras. (Mouzelis, 99, 101)

Från och med 1960-talet har skolsystemet utvidgats och antalet studenter ökat markant. Det grekiska samhället har omvandlats till ett informationssamhälle med en utvidgad offentlig sektor. Matoula Tomara-Sideri har i en undersökning om relation mellan socialt ursprung och utbildningsutveckling kommit fram till att utbildning följer utbildning. Mera specifikt har hon i en statistisk undersökning kommit fram till att barn till föräldrar som utövar ett yrke som kräver utbildning (läkare, jurist) samt barn till föräldrar som är tjänstemän och slutligen barn till föräldrar som åtnjuter ekonomisk trygghet genom deras position som företagsledare m.m. har högre chans att komma in på en högre universitets utbildning. När båda föräldrarna är universitets utbildade omvandlas detta till en absolut fördel. (Tomara-Sideri, 1999). Intressant i detta sammanhang är att nämna det enda fall där både mannen och frun är utbildade i det undersökta materialet. I denna familj utbildar sig alla tre söner dock tar de två aldrig ut sin examen precis som deras moder aldrig tog ut sin examen. Dock illustreras här inslaget att båda föräldrarnas utbildning omvandlas till en absolut fördel för barnen i deras diverse utbildningsbanor.

Det grekiska utbildningssystemet är grundad på meritokrati baserad på allmänna inträdesprov till universitetet. Utbildningen är vidare gratis från grundskolan upp till universitetet. Detta förhindrar uppkomsten av direkta reproduktionsmekanismer och strategier som underlättas genom privata universitet. Under de senaste åren har dock antalet privata universitet samt betydelsen av privata stödlektioner som ett nödvändigt komplement och förberedelse till de allmänna inträdesproven ökat.

3.2 RELATIONEN MELLAN FÖRÄLDRARS SYMBOLISKA KAPITAL OCH BARNENS TRAJektorier

I förhållande till barnen till dem som invandrat till Thessaloniki verkar den avgörande faktorn vara föräldrarnas utbildning och mera generellt familjetradition och status. Barn till föräldrar som är yrkesutbildade är dem som i sin majoritet utbildar sig (högskolestudier), medan barn till föräldrar med privata familjeföretag jobbar oftast inom familjeföretaget. Barn till föräldrar som förblivit arbetare och inte klarat sig speciellt bra ekonomiskt verkar dem också ha en arbetskarriär inom de lägre rankade yrkena och ekonomi.

Barnen har i sin majoritet sin skolgång i Grekland och det som verkar avgörande är primärt föräldrarnas utbildning, yrkesinriktning och sociala position. Det är ca. 25/57 barn som har högre universitetsstudier. 9 stycken har gått ettåriga eller tvååriga privatutbildningar, 15 stycken har en gymnasieutbildning och 8 stycken en högstadieutbildning. I termer av deras yrkesval blir 13 stycken högre tjänstemän, 10 stycken är löntagare, 8 egensysselsatta, 9 småföretagare utav vilka 13 stycken jobbar i familjeföretaget och 13 st. jobb som arbetare.

Detta är inget representativt urval utan nedanstående resultat sammanfattade i tabellformat kan och bör betraktas som indikationer som pekar åt ett visst håll möjligen värt att fördjupa sig inom och vidareundersöka. Visst försök till detta kommer göras genom det intervju material som är insamlat. Urvalet består av 27 föräldrar och sammanlagt 57 barn Läkarens barn har inte inkluderats i tabellerna i egenskap av den starka differentiering de påvisar. Den ena blir läkare den andra psykolog.

Om man tittar på nedanstående tabeller kan man se en relativt entydig bild av överföring av utbildningskapital från föräldrar till barnen. Trots att det rör sig om yrkesutbildningar av relativt låg status som elektriker, byggtekniker m.m. utgjorde dessa vid den tiden vid sidan av den formella utbildningen vid Atens Polytekniska Universitet ett bland få alternativ. Som påpekats ovan saknades personer med tekniska utbildningar vilket gjorde att framtidsutsikterna var bra.

Detta tyder på att föräldrarna har en lång utbildning där de skaffar sig ett visst utbildningskapital i relativa termer mätt och i relation till den tidens utbildningsmönster och praktiker.

Det man tydligt kan se är att barn med föräldrar som haft en yrkesutbildning påvisar en högre tendens till eftergymnasiala och universitetsstudier medan barn till föräldrar som varit lärlingar eller inskaffat sin yrkesskicklighet på ett informellt sätt, har en mindre tendens till eftergymnasiala och universitetsstudier samtidigt som de påvisar en ökad frekvens inom gymnasienivå studier eller lägre. En kvalitativ skillnad kan även påvisas inom den eftergymnasiala grupperingen som bland den yrkesutbildade gruppen är inom yrken (grafiker, tandtekniker, revisor) med högre status än de vars föräldrar varit lärlingar eller på annat sätt skaffat sig yrkesmässig skicklighet (frisör, AMS-utbildning).

Tabell 7. Utbildningskapitalets fördelning mellan föräldrar och barn

FÖRÄLDRAR (25) BARN (55)				
	Grundutbildning	Gymnasium+ eftergymnasial utbildning	Universitets utbildning	
Formell yrkesutbildning (9)		6 33%	12 67%	
((18 (((För (18) Barn				
Lärling +informal skills (16) (18) För (37)Barn	8 22%	18 49%	11 30%	

Om man sedan tittar vidare på relationen mellan föräldrarnas utbildningskapital och barnens yrkesbanor kan man se att det bland barnen med yrkesutbildade föräldrar finns ett högre antal representerade inom övre tjänstemannasektorn (39 %) samt även utbildade löntagare (28 %) än bland ej yrkesutbildade föräldrars barn med motsvarande siffror (16 %) och (14 %). Skillnaderna är inte så påtagliga om man tittar på småföretagandet både i dess urbana former och de egensysselsatta vilket då tyder på att det som är avgörande i förhållande till småföretagandet inte är utbildningskapitalet utan troligtvis en annan form av kapital.

Tabell 8. Relationen mellan föräldrarnas utbildningsinriktning och barnens yrkesval

	Arbetare	Småftg:are egensyssel- satt	Småftg: are urbana	Utbildade löntagare	Utbildade tjänstemän	Övre tjänste- män	Storföretagare
FOR- MELL YRKE- SUTB (8)	1 6%	2 11%	3 17%	5 28%		7 39%	
LÄR- LING+ IN- FORM SKILL S (37)	12 32%	6 16%	6 16%	5 14%		6 16%	2 18%

För att testa detta används ytterligare en tabell (tabell 9) som tittar på föräldrarnas yrkesinriktning relaterad till barnens motsvarande yrkesval och positioner. I denna kan man konstatera att själva formen yrkeskategorin har en positiv inverkan på den yrkesform barnen inriktar sig på, d.v.s. utgör en form av kapital som sedan barnen använder sig av, utvecklar eller i Bourdieuanska termer förräntar sig av. Dispositionen att anamma föräldrarnas yrkeslivsform ökar när det finns ekonomiskt kapital i form av en rörelse med medföljande socialt kapital i form av användbara kontaktnätverk samt även det habitus som ingår i den yrkeslivsformen. Tabellen nedan sammanfattar detta resonemang vilket tydligt tyder på att barn till småföretagare har en stor tendens till att bli småföretagare (45 %).

Detsamma är inte gällande i förhållande till barn till självsysselsatta som visar en tydligare inriktning gentemot löntagarposition samt övre tjänstemanna poster. Detta skulle kunna tydas inom ramen för de villkor som avser de självsysselsatta yrken som t.ex. snickare, elektriker, mekaniker, taxi eller busschaufför som inte har något ekonomiskt eller mera generellt materiellt kapital eller förmögenhet att överlåta till sina barn som småföretagarna ofta har. Den självständiga livsformen innehar vidare avsevärda risker i jämförelse med småföretagandet som barnen både genom föräldrarnas uppmuntran och praktik försöker komma ifrån. Dessa två faktorer leder sammantaget till en satsning på anskaffningen av kulturellt och mera specifikt utbildningskapital. Familjen och barnen betonar därmed utbildning och aspirerar till ett kontorsjobb som löntagare. Detsamma avser arbetarbarnen. Samtidigt måste det dock poängteras att det är bland senast nämnda kategorier (föräldrar som är självsysselsatta eller arbetare) som flest antal arbetarbarn kan hittas, indikativt av avsaknaden av ett skydd i form av materiella tillgångar, socialt kapital (kontakter) även kulturellt kapital givetvis som skulle kunna leda till att trygga överlevnaden genom tillgången till ett flertal alternativa kontaktytor att ta till sig när det behövs.

För att ytterligare renodla detta följer en tabell, (tabell 10) där både utbildning och arbetslivsform för både barnen och föräldrar kombineras. Genom dessa kan vi se det bestående värde som utbildningen spelar. Barns yrkesval styrs av samspelet mellan föräldrarnas utbildnings- och ekonomiska kapital. När ekonomiskt kapital finns och speciellt där detta är materialiserad i en mindre rörelse eller verksamhet, övertas detta av barnen oavsett utbildningsgrad. I avsaknad av sådant kapital kan man urskilja en stigande tendens till högre studier vilket snarare tyder på möjlighetsansamling än social mobilitet då utbildningssystemet är den dominerande

reproduktionsmekanismen. I alla fall av småföretagande både utbildade och ej så har barnen när en rörelse funnits (t.ex. mindre textilfabriker, en bensinmack) tagit över den, d.v.s. tagit över det ekonomiska kapitalet. Där föräldrar är utbildade ser man en tendens till högre studier och i termer av yrkespositionering en minimal arbetartendens med tendenser till social mobilitet. Bland de ej utbildade självsysselsatta hittar man det högsta antalet arbetare och ej utbildade. Det är bland de självsysselsatta som man samtidigt hittar det högsta antalet löntagare i form av tjänstemän samt aspirationen till viss social mobilitet. En mobilitet som verkar vara av en strukturell art och pekar på möjlighetsansamling speciellt om man titta på barnens inkomst, makes yrke, utbildning och bostadsområde.

Bostadsområdet utgör en intressant markör. De interna migranterna bosätter sig till sin majoritet inom en förort till Thessaloniki där en stor koncentration av just migranter kan urskiljas,. Under senare år med tilltagande invandring under 1990-talet både återinvandring av grekiska grupper från främst före detta Sovjetunionen efter dess sönderfall samt utländska invandrare i större allmänhet kan man åter se en tillströmning till denna förort, vilket indikerar dess låga status. För barnen innebär detta att de växer upp i ett område där avsaknaden av övre sociala skikt gör att medvetenheten om klasskillnader och relativ deprivation minskar. I Epsteins termer skulle man kunna prata om effektiva nätverk som inkluderar en sammansättning av likvärdiga och jämlika klass- och status grupper i motsats till utvidgade nätverk bestående av en mera varierad sammansättning av olika klass- och status grupper. (Pahl, 1968, 37)

Tabell 9. Relationen mellan föräldrarnas yrkesinriktning och barnens yrkesval

	Arbetare	Småftg egensysselsatta	Småftg urbana	Utbildade löntagare	Utbildade tjänstemän	Övre tjänstemän	Storföretagare
SMÅFÖRETAGARE (10) FÖR (22) BARN	5 23%	2 10%	9 45%	1 5%		3 15%	2 10%
BABARN							
SJÄLVSYSSELSATTA (14) FÖR (29) BARN	6 21%	5 16%		9 29%		9 29%	
ARBETARE (2) FÖR (4) BARN	2 50%	1 25%				1 25%	

Tabell 10. Relationen mellan föräldrarnas yrkesinriktning och utbildningskapital och barnens yrkesval

	Arbetare	Småftg egensysselsat- ta	Småftg urbana	Utbildade löntagare	Utbildade tjänstemän	Övre tjänste- män	Storföretagare
UTBIL- DADE SMÅFÖ- RETAGA- RE (3) FÖR (7) BARN		1 14%	3 43%	1 14%		2 29%	
EJ UT- BILDADE SMÅFÖ- RETAGA- RE (7) FÖR (15)BARN	5 33%	1 8%	6 46%			1 8%	2 15%
UTBIL- DADE SJÄLV- SYSSEL- SATTA (5) FÖR (11)BARN	1 9%	1 9%		4 36%		5 45%	
EJ UT- BILDADE SJÄLV- SYSSEL- SATTA (11)FÖR (18) BARN	5 35%	4 20%		5 25%		4 20%	

3.3 KONVERTINGS- OCH REPRODUKTIONSMEKANISMER

REPRODUKTION

Den i särdrag mest använda strategin till social mobilitet är investeringen i kulturellt kapital i takt med den dominerande utvecklingen mot ett informationssamhälle. I Grekland är detta liksom i övriga Västvärlden en vida använd social strategi som tar sig uttryck i den parallella motviljan till manuellt arbete och förvärvsarbete som både rent praktiskt och även symboliskt anses leda till låga löner, försämrade framtidsutsikter och status.

En annan strategi utgörs av en säkrings strategi som försöker åstadkomma en ekonomisk trygghet. Målsättningen är att komma ifrån osäkerheten förknippad med överlevnaden och arbetsmarknaden i synnerhet. Den går ut på ett försök till kontroll över den ekonomiska nödvändigheten. Inom ramen för denna målsättning ryms den ofta mycket använda strategin till självägande bostad samt arbete inom den offentliga sektorn som är av en permanent natur. Även bibehållandet av familjkontakterna och byn är viktiga inom detta perspektiv och slutligen även giftermålet som förblir en traditionell strategi till social mobilitet. Likheterna mellan en offentlig anställning och ett bra giftermålsarrangemang är många, båda är av livstids karaktär och inkluderas i en självbegränsande social mekanism. (arthro tsoukalas, 52)

Föräldragenerationen har som vi har sett genom möjlighetsansamling utnyttjat både utbildningssystemets och arbetsmarknadens möjligheter för att åstadkomma ekonomisk makt i termer främst av att kontrollera och bemästra ekonomisk nödvändighet. Enligt denna definition skulle man kunna placera de interna migranterna inom den ekonomiska nödvändighetens sfär (Bourdieu, 1984, 55). I denna strävan har arbetsmarknaden varit det forum där reproduktionen ägt rum. Arbetsmarknaden har används som den intervenerande mekanism genom vilken en traditionell livssyn har reproducerats. För barnens generation har arbetsmarknadens funktion som mellanliggande mekanism kommit att delas av utbildningssystemet som är den dominerande reproduktionsformen i det moderna samhället. Hos barnen ser vi en första effekt av utbildningssystemet som social transformations mekanism som gör att föräldrarnas kulturella kapital genomgår en viss modifiering och kompletteras. Utbildningssystemet är den i särdrag mest använda kanalen av transmission (överföring) i kombination med familjen. Den blir vida användbar speciellt vid avsaknad av ekonomiskt kapital.

Utbildningssystemet har efter andra Världskriget betraktats som en social utjämnings institution i samhället och därmed en social inkluderings mekanism. I demokratiska och i synnerhet socialistiska länder har detta varit ett utmärkande drag. Genom utbildningssystemet har man försökt neutralisera effekterna av olika ekonomiska tillgångar och resurser genom att likställa individerna inför systemet och de möjligheter det erbjuder. (Berner, 19-20)

Under de senaste åren pekar ett antal undersökningar på att skolsystemet fungerar som en mekanism som reproducerar de sociala och klassmässiga skillnaderna. En annan viktig poäng är att skolsystemet är inriktat gentemot och tillhandahåller utbildning dock ej bildning i betydelsen kulturellt kapital. Bourdieu & Passerons tes skänker mera ljus åt denna kvalitativa skillnad. De menar att utbildningssystemet representerar maktförhållandena mellan olika grupper i samhället och förmedlar en kultur som presenteras vara objektiv men som i princip är godtycklig. Detta leder bland annat till den missvisande tron att deras makt härstammar från deras kvalifikationer då den i princip är ett tecken på deras sociala position och förbindelser. (Berner, 1977, 22)

I mötet mellan föräldrarnas minimala ekonomiska kapital och ett samhälle där utbildningskraven har blivit ett minimum av en given förutsättning till en bra yrkesposition uppstår olika strategier, dels rena reproduktionsstrategier (transmission of sameness) och dels konverteringsstrategier där något som överförs bevaras och kompletteras oftast genom innovation och anpassning till de nya strukturella förhållandena som råder i samhället. (Bertaux, 76)

Det vi kan se när vi relaterar föräldrarnas kapital och yrkesbanor med barnens är att vi får olika slags mobilitet beroende på yrkesinriktningen, d.v.s. om föräldrarna är småföretagare eller självsysselsatta. Det som överförs är olika former av kapital och habitus. Vi kan ganska entydigt se att utbildningskapitalet förs vidare från den ena till den andra generationen. Eftersom det rör sig om yrkesutbildningar är detta inte utbildningskapital i strikt mening. Trots det har det haft betydelse för barnens fortsatta utbildning. I isolering kan det dock inte förklara deras vidare sociala position, framgångar eller misslyckande. Det finns en rad andra faktorer som intervenerar bland dessa yrkesformen och familjen i vidare bemärkelse.

I linje med detta kan vi bland småföretagarna se att det ekonomiska kapitalet i kombination med det sociala - som i princip är nära knutna till varandra och kan ej riktigt skiljas åt - förs vidare till barnen. Till denna överföring inverkar även föräldrarnas habitus, deras vardagspraktik som barnen inkorporerar i deras liv. Man kan här se en rad transformeringar s.k.

transmutations där t.ex. fadern varit byggmästare och sonen blir civilingenjör. Stefans fall, en framgångsrik yrkesutbildad byggmästare vars tre barn alla utbildar sig, två blir civilingenjörer och den tredje arkitekt, illustrerar detta tydligt. Faderns småföretag, en framgångsrik bensinstation där alla tre söner arbetar, visar att det avgörande inslaget utgörs av det ekonomiska kapitalet. En intressant detalj är moderns utbildning och sociala position, uppvuxen i Thessaloniki och med juridikstudier som hon aldrig avslutar. Att alla tre barn utbildar sig inom utbildningar som åtnjuter hög status framstår därmed inte alls som slumpmässigt. En annan intressant detalj blir att modern aldrig tar ut sin examen. Även två av tre söner tar aldrig ut sin examen och precis som sin mor när det återstår väldigt lite kvar, knappt ett år för att ta ut examen. Faderns yrkesform, befintligheten av ekonomiskt kapital att föra vidare kombineras här med den mediokra ambition som modern påvisar och som även denna förs över till barnen. En konvertering äger rum men den sociala positionen förblir oförändrad. Bertauxs vikt vid familjen där även kvinnornas livsbanor och livsval inkluderas visar sig vara ett kraftfullt förklaringsinstrument.

Även Nikos fall framgångsrik ägare av en textilfabrik är i behov av en helhetssyn för att vinna i förklaringsvärde. I detta fall beslutar sig Nikos för att stänga fabriken eftersom han blir uppmärksam på det negativa företagsklimatet (fabrikerna förflyttas antingen utomlands p.g.a. billigare arbetskraft eller så importeras billigare kläder från tredje världen) istället för att hänga kvar med negativa framtidsutsikter. Denna inställning avvisar även barnen från att involvera sig i familjeföretaget. Moderns roll är heller inte här utan betydelse. Modern är en relativt självständig och aktiv kvinna (inom kommunen t.ex.), vars forande tonår hon spenderar i Thessaloniki där hon tidigt med hjälp av sin pappa blir ansvarig för en liten butik. Vid sidan av sin mans textilfabrik som hon jobbar inom enligt den klassiska medhjälperkans livsform utvecklar hon sin egen kläddaffär (butik) som hon sakta men säkert expanderar. Vidare påvisar modern en del kulturellt kapital, umgicks i universitetsstuderandes kretsar som ung ogift kvinna genom nära släktingar. Även fadern har en del kulturellt kapital att påvisa genom sin relativt höga position inom vänsterns ungdomsrörelse. Genom denna kommer han i kontakt med framstående personer inom den politiska och även kulturella sfären. Barnens yrken som framgångsrik sångare och grafiker, två ytterst självständiga yrken med fristående arbetsformer framstår i detta sammanhang som en framgångsrik differentiering, konvertering av föräldrarnas kapital, som främst visade sig bestå av kulturellt (om än i begränsade omfattning) och ej ekonomiskt kapital. Moderns relativt självständiga livsform tycks ha spelat en forande roll i barnens trajektorier.

I ett annat fall ärver barnen yrkesformen trots att företaget inte går med vinst och det ekonomiska marknadsläget är överlag ogynnsamt. Här har vi ett fall av en social mobilitet från småföretagare till arbetare. Barnen påvisar ingen differentiering som Bertaux anser nödvändig för en framgångsrik transmission. Resultatet blir att barnen hamnar i en än sämre situation än deras far, ekonomiskt och socialt.

Även själva typen av småföretagande är viktig i förhållande till reproduktionen och transmissionen av de yrkesmässiga och sociala positionerna. Vid två tillfällen där fadern är byggmästare, ett yrke som bygger på yrkesutbildning dock inte sällan i den undersökta gruppen på erfarenhet och ekonomiskt kapital har barnen istället inriktat sig gentemot studier eftersom föräldrarnas kunskap och erfarenhet är svår att överföra. I detta avseende sammanfaller föräldrarnas småföretagande verksamhet med de självsysselsattas reproduktions- och transmissionsförhållanden. Bland de självsysselsatta hittar vi en annan typ av social rörlighet än de dominerande formerna av överföring bland småföretagare. Avsaknaden av reellt ekonomiskt kapital, en konkret rörelse, som är lätt att överföra leder till alternativa strategier som främst

rör sig inom utbildningssystemets sfär. Barnen utbildar sig och siktar in sig på den vida tjänstemannasektorn som erbjuder flera möjligheter. Det är här vi kan se en rad konverteringar av föräldrarnas kapital till andra former som åtnjuter högre status.

Vi ser att varken yrkesposition eller social position i isolering kan ge tillräckliga förklaringar. Behovet av att följa upp personernas livslinjer framstår som absolut relevant. (Bertaux, 46)

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Föräldragenerationen utvecklas i skärningspunkten mellan ett statiskt och traditionellt samhälle till ett dynamiskt och modernt. Deras strävanden avser i huvudsak att komma ifrån den ekonomiska nödvändigheten och befinner sig inom den yrkesmässiga sfären. Deras huvudmål är inte prestationsinriktade utan yrkesinriktade, huvudmålsättningen är att skaffa sig ett arbete. Föräldrarnas premisser bestäms av deras fattigdom, den politiska exkluderingen och möjlighetsansamlingen som tog sig uttryck i en konstant yrkesörlighet. Förutom obefintligheten av ett ekonomiskt eller kulturellt kapital - de har ingen yrkeserfarenhet eller utbildning - stöter dem på hinder och begränsningar av strukturell och politisk art. Dessa svagheter kompenseras dock av vikten som de sociala resurserna, det sociala kapitalet antagit och de möjligheter som ett samhälle i omvandling erbjöd, efterkrigstidens Grekland. Förutom den politiska exkluderingen gynnade de strukturella ekonomiska marknadsförhållandena den privata företagsformen. Bland dessa det grekiska utbildningssystemets karaktär som genomgår en sorts förnyelse samt det låga antalet tekniskt utbildade.

Föräldragenerationens yrkeskarriärer blir en kombination av deras ålder, mera generellt uttryckt deras position i livscykel d.v.s. aspekten tid, utbildning närmare bestämt yrkesutbildning, och möjlighetsansamling. De påvisar en strukturell mobilitet som tar vara på gynnsamma ekonomiska förhållanden inom områden som inte är redan upptagna, byggbranschen och textilbranschen i synnerhet som även kombinerar en låg ekonomisk tröskel med lågt startkapital. Från beroende arbetsförhållanden genom det privata företagandet uppnår de självreglering, en självständighetens arbetsform.

Föräldrarnas sociala mobilitet har varit av en strukturell art. Oftast handlar det om till viss mån förbättrade livsvillkor av materiell/ekonomisk art. Ingen kvalitativ förändring åstadkoms i termer av en förändrad social profil eller avancering i den sociala ordningen. Det bästa sättet att beskriva denna grupp i en samhällsstruktur där den breda medelklassen börjar ta form blir som transitionell. Resultatet av deras strävanden synliggörs först i och med barnens generation. Typen av social mobilitet som föräldrarna åstadkom skulle kunna beskrivas i termer av en tillfredsställelse av att ha kommit ifrån fattigdomen och erhållandet av möjligheter till sina barn, vilket ofta uttrycks från föräldragenerationen.

I förhållande till barnens yrkesbanor kan vi se att det ekonomiska kombinerat med det sociala och utbildningsmässiga kapitalet förs vidare från den ena till den andra generationen. I de fall där ekonomiskt kapital funnits har detta övertagits av barnen oberoende av deras utbildningsnivå. I dessa fall ärvs även socialt kapital i kombination med föräldrarnas sociala position. Obefintligheten av sådant kapital är det som mest karakteriserar den självständiga livsformen vilket leder till alternativa strategier. Dessa inriktar sig främst inom statliga och privata företag och myndigheter med löntagarformen som målsättning på olika nivåer. Istället för att använda sig av arbetsmarknaden som mellanliggande mekanism intar utbildningssystemet denna roll. Barnens strategier får en prestationsinriktad prägel som dock fortsätter att befinna sig inom ramen för en strukturell mobilitet .

Vi kan ganska entydigt se att barnen har dragit nytta av de strukturellt betingade utbildningsmöjligheterna som moderniseringen av den grekiska staten och omorganiseringen av utbildningssystemet inneburit. De har därmed ofta erhållit en utbildning och högre status än sina föräldrar dock ej åstadkommit en faktisk social mobilitet. I barnens livsbanor kan man fortfarande se en dominans av materiella/ekonomiska angelägenheter är kulturella som berör livsstil och status. Klass är fortfarande dominerande. Trots att framgångsrika överföringar och konverteringar av kapital och habitus åstadkoms, lyckas inte barnen uppnå - deras livslinjer är dock fortfarande under utveckling, de flesta är mellan 30-40 år gamla - social mobilitet och kulturellt kapital.

En förklarande orsak kan vara typen av socialt kapital som de har tillgång till, d.v.s. samma typ av kapital som hade en avgörande roll i föräldrarnas livsbanor. Det sociala kapital som föräldrarna anskaffade och som de sedan förde över till sina barn kan spåras i dess funktion. Föräldrarnas generation aktiverade det sociala kapitalet som de hade tillgång till som en skyddsmekanism, en defensiv strategi att uppväga deras missgynnade position med (Bertaux, 215). Det sociala kapitalet som förs över till barnen påvisar inte samma defensiva hållning dock med undantag för barnen som tar över deras föräldrars småföretag är det sociala kapitalet obefintligt. Detsamma avser det kulturella kapitalet med få undantag som redovisats. Detta relationella, sociala kapital har stor vikt i skapandet av de nödvändiga förutsättningarna för att barnen ska kunna dra nytta och förränta sig av deras och deras föräldrars investering i utbildningskapital. Avsaknaden av ett sådant leder till direkt reproduktion av föräldrarnas sociala positioner trots viss konvertering av föräldrarnas ursprungliga kapital och habitus.

Barnens möjligheter begränsas därmed avsevärt p.g.a. det sociala kapitalets avsaknad som verkar ha den funktion som den politiska exkluderingen hade för deras föräldrar. Med detta i åtanke verkar den sociala exkluderingen gå i arv i den vidare betydelsen som de politiska partiernas och nätverkens betydelse hade av förmedlande sociala institutioner och förbindelser. Tiderna har förändrats den politiska exkluderingen lever inte kvar och barnen är inte längre "urban villagers". Andra generationen har genom diverse konverteringar annorlunda yrken än deras föräldrar den traditionella familjestrukturen har genomgått viss modifikation och självständighetens livsform är inte dominerande på samma sätt. Trots dessa mera varierande uttrycksformer förblir dock barnen i grunden inom samma positioner i den sociala hierarkin, de förblir: "Urban isolates".

LITTERATURFÖRTECKNING

Berner. B. Och Staf Callewaert, Henning Silberbrandt, (1977), *Skola, ideologi och samhälle*, Stockholm, Wahlström & Widstrand

Bertaux, D. And Thomson P. (2003), *Pathways to social class. A qualitative approach to social mobility*, Oxford, Oxford University Press

Bourdieu, P. 1999, *The weight of the world: social suffering in contemporary society*, Oxford : Polity

Bourdieu, P. 1984, *Distinction. A social critique of the judgement of taste*, Massachusetts, Cambridge, Harvard University Press

Broady, D. (1998), ” Kapitalbegreppet som utbildningssociologiskt verktyg”. *Skeptronhäftet/Skeptron Occasional Papers*, Nr 15, February 1998

Castles and Kosack, (1985), *Immigrant workers and class structure in Western Europe*

Charalambis, D, Maratou-Alipranti, L. and Hadjiyanni, A. 2004, *Recent social trends in greece, 1960-2000*

Charles Tilly, 2000, *Beständig ojämlikhet*, Lund, Arkiv

Filias, V. (1979) Facets of and change of the social system, Volume Two, Athens, Nea Sinora

Håkan Sohlberg och Håkan Leiulforsrud, *Social ojämlikhet, sociala klasser och strukturperspektiv*, Studentlitteratur, Stockholm

Leontidou, L, (1986), ”In quest of the lost labour. The sociology of the city in postwar Greece”, *The Greek Review of Social Research* 60

Jakobsen, L. (1999), *Livsform, kön och risk : en utveckling och tillämpning av realistisk livsformsanalys*, Lund, Arkiv

Mouzelis, N. “Greek and Bulgarian peasants: Aspects of their sociopolitical situation during the interwar period”

Papakostas, A. “Why is there no clientelism in Scandinavia? A comparison of the Swedish and Greek sequences of development”, Stockholm University, Paper prepared for the Twelfth International Conference of Europeanists, Chicago, March 30-April 1, 2000

Papantoniou, Collaros, Moussourou, 1978, *The return home*

Patiniotis Nikitas, (1987), ” Poverty as a problem”, *The Greek Review of Social Research* 66, Nov 1987

Pizanias, (1993), *Städernas Fattiga*, Aten, Themelio

R. E. Pahl, 1968 *Readings in Urban Sociology*, Oxford: Pergamon Press

Renée Hirschon, *Crossing the Aegean*, 2004

Thomell, 1972/2002, *Arkiv* Nr 85, "Från tobaksfältet till pappersbruket. Grekiska arbetare i Lessebo 1970", Lund,

Tomara-Sideri, Matoula,(1999), "Educational development and social background. *The Greek Review of Social Research* 98-99 A'-B', 1999

Tsoukalas, C. (1969),*The greek Tragedy*, Penguin Books

APPENDIX

Tabell 11.

Arbetare utbildade	Arbetare	Arbetare utbildade	Småftg Egensysselsatta Ej utb	Småftg Egensysselsatta utb	Småftg urbana EJ utb	Småftg urbana utb	Löntagare Yrkes utb	Utbildade tjänstemän	EJ utbildade tjänstemän	Övre tjänstemän	Storföretagare EJ Utbildade	Storföretagare Utbildade
UTBILDADE SMÅFÖRETAGARE (3)FÖR (7) BARN			1 14 %			3 43 %	1 14 %			2 29 %		
EJ UTBILDADE SMÅFÖRETAGARE (7)FÖR (15) BARN	5 33 %			1 8 %	5 33 %	1 8 %				1 8 %	1 8 %	1 8 %
UTBILDADE SJÄLVSYSSELSATTA (5)FÖR (11)BARN	1 9 %			1 9 %			4 36 %			5 45 %		
EJ UTBILDADE SJÄLVSYSSELSATTA (9)FÖR (18) BARN	4 22 %	1 5 %	2 10 %	2 10 %			5 25 %			4 20 %		
Arbetare utbildade (2) FÖR (4) BARN	2 50 %		1 25 %							1 25 %		

<

Bilaga

Eftergymnasial utbildning: ett eller tvååriga oftast privata utbildningar som grafiker, revisor, tandtekniker.

Arbetare: kontrollerar inte produktionsförhållande och ej heller resultatet av sin arbetsinsats, arbetare och biträdespersonal inom offentlig och privat sektor.

Småföretagare egensysselsatta: Mindre än 10 anställda

Småföretagare urbana: Högst 10 anställda

Utbildade löntagare: tjänstemän på lägre nivå inom offentlig och privat sektor

Utbildade tjänstemän: tjänstemän på mellannivå

Övre tjänstemän: tjänstemän på högre nivå

Storföretagare: Mer än 10 anställda